

**MEZTELENÜL, MÉGIS FELRUHÁZVA?**

PÁRHUZAMOK A BŰNESET ELŐTTI MEZTELENSÉG ÉS A JELENÉSEK KÖNYVÉBEN SZEREPLŐ  
FEHÉR RUHA SZIMBOLIKÁJA KÖZÖTT

JELIGE: HBV 615

## TARTALOMJEGYZÉK

|                                                                                                                                      |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| BEVEZETÉS .....                                                                                                                      | 3  |
| <br>1. FEJEZET: AZ ÖLTÖZKÖDÉS SZIMBOLIKÁJA A BIBLIÁBAN .....                                                                         | 4  |
| Az öltözködés szimbolikájának ószövetségi áttekintése .....                                                                          | 4  |
| Az öltözködés szimbolikájának jellegzetesen újszövetségi megjelenése .....                                                           | 8  |
| Az öltözködés szimbolikájának negatív előjelű oldala: a mezítelenség .....                                                           | 9  |
| <br>2. FEJEZET: AZ ÖLTÖZKÖDÉS SZIMBOLIKÁJA A JELENÉSEKBEN .....                                                                      | 12 |
| Bevezetés .....                                                                                                                      | 12 |
| A fehér ruha .....                                                                                                                   | 14 |
| <i>Honnan származik a fehér ruha képe?</i> .....                                                                                     | 14 |
| <i>A fehér ruha ó- és újszövetségi megjelenése</i> .....                                                                             | 15 |
| <i>A fehér ruha szimbóluma a Római Birodalomban</i> .....                                                                            | 15 |
| Ruhaváltás, mint szimbolikus aktus a Bibliában .....                                                                                 | 17 |
| <br>3. FEJEZET: PÁRHUZAMOK A BŰNESET ELŐTTI MEZTELENSÉG ÉS A<br>JELENÉSEK KÖNYVÉBEN SZEREPLŐ FEHÉR RUHA<br>SZIMBOLIKÁJA KÖZÖTT ..... | 18 |
| A magyarázatok csoportosítása .....                                                                                                  | 18 |
| Nyelvészeti bizonyítékok .....                                                                                                       | 20 |
| Bibliai bizonyítékok .....                                                                                                           | 21 |
| Zsidó írásokból származó bizonyítékok .....                                                                                          | 25 |
| <i>Jézus, Sirák fia könyve</i> .....                                                                                                 | 25 |
| <i>Qumráni Tekercsek</i> .....                                                                                                       | 27 |
| <i>Jubileumok könyve</i> .....                                                                                                       | 27 |
| <i>Énók könyve</i> .....                                                                                                             | 28 |
| <i>Mózes Apokalipszise</i> .....                                                                                                     | 29 |
| Ruhaváltás mint rítus az őskeresztények keresztelési gyakorlatában .....                                                             | 31 |
| <br>ÖSSZEGZÉS .....                                                                                                                  | 33 |
| <br>IRODALOMJEGYZÉK .....                                                                                                            | 36 |
| <br>FÜGGELÉK .....                                                                                                                   | 41 |

## BEVEZETÉS

Első olvasásra merésznék tűnhet ez a címválasztás egy teológus-lelkész szakos hallgató tollából. Ebből fakadóan dolgozatom célja az lesz, hogy megnyugtassam az olvasókat afelől, hogy mégiscsak helyénvaló a címválasztásom: lehetséges egyszerre meztelennek és felruházottnak lenni. Természetesen nem olyan szemfényvesztésre kell itt gondolni, mint amilyennel Hans Christian Andersen *A császár új ruhája* című meséjében találkozunk.

Azért választottam ezt a témát, mert meglepőnek tartom, hogy a bibliai korban élő emberek öltözködési szokásait már több kutató is vizsgálta, viszont az öltözködés szimbolikájának bibliai teológiai jelentőségét mégis kevesen fedezték fel. A Jelenések könyvének tanulmányozása során általában csak addig a pontig jut el a legtöbb kutató, hogy meglátják, hogy van valamilyen jelentősége a ruhák színének, illetve, hogy a fehér ruhát a megváltottak kapják, amely a tisztaság jelképe. Azt a kérdést viszont már kevesen teszik fel, hogy vajon miért éppen fehér színű ruhát kapnak a Jelenések könyvének szereplői? Hiszen a Bibliában csak néhány helyen találkozunk fehér öltözékkel. Dolgozatomban tehát arra a kérdésre szeretnék választ találni, hogy hogyan alakult ki a fehér ruha jelképe, illetve mit szimbolizál, milyen üzenetet hordoz ez a kép. Dolgozatom célja, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy az öltözködés szimbolikája fontos helyet foglal el a Szentírásban: jelen volt már a kezdeteknél is, és jelen lesz az idők végezeténél is, ahogyan megjelenik a Biblia első és utolsó lapjain is.

Célom elérése érdekében először röviden ismertetném, hogy milyen öltözködéssel kapcsolatos szimbólumok vannak a Bibliában. Ezután rátérnék fő témám bevezetőjére, a Jelenések könyvében szereplő, öltözködéssel kapcsolatos jelképek felvázolására. Majd dolgozatom fő kérdésére kívánom megkeresni a választ: honnan származik a fehér ruha képe? E kérdés megválaszolásának utolsó lépéseként pedig megpróbálnék párhuzamot vonni a Jelenések könyvében található fehér ruha és a Genézis 2. és 3. részében fellelhető meztelenség szimbóluma között.

## 1. FEJEZET

### AZ ÖLTÖZKÖDÉS SZIMBOLIKÁJA A BIBLIÁBAN

#### Az öltözködés szimbolikájának ószövetségi áttekintése

Bárki számára felismerhető a Szentírásból, hogy a bibliai korban, csakúgy, mint manapság, a ruha elárulta, hogy milyen társadalmi osztályba tartozik viselője. Természetes, hogy egy király pompásabb kelmét hordott, mint egy szegény. A papok (2Móz 28) és próféták (2Kir 1:8) szintén másféle ruhában jártak.<sup>1</sup> A prostituáltak öltözete is különbözött az özvegyekétől (1Móz 38).<sup>2</sup> Ám nemcsak valamilyen társadalmi osztályba való tartozást fejezhetett ki az öltözködés, hanem azt is, hogy mely népcsoporthoz tartozott az illető. Nem hiába korholták a népet a próféták azért, hogy úgy öltözködjek, mint a pogány népek (Zof 1:8).<sup>3</sup> Persze ez egyben azt is jelentette, hogy nemcsak úgy öltözködtek, hanem úgy is viselkedtek, mint a környező népek, vagyis az ő isteneiket imádták. Ugyanis szerepelnek olyan törvények a Tórában, amelyek megszabják, hogy nem szabad az izráelitáknak olyan ruhába öltözniük, amelyet gyapjúból és lenből szőttek egybe, illetve felsőruhájuk négy sarkára bojtot kellett készíteniük (5Móz 22:11-12). Ezek jelképezték az Úrhoz való hűségüket.<sup>4</sup> Arra is van szabály a Tórában, hogy mindenki csak a neméhez illő módon lehet felöltözve (5Móz 22:5).<sup>5</sup> Dolgozatomban azonban nem szeretném taglalni az izráeliták öltözködési szokásait, mivel az öltözködés szimbolikájának bibliai teológiai szempontból való vizsgálatát tűztem ki magam elé célul.

---

<sup>1</sup> DOUGLES, J. D.: *The New Bible Dictionary*, Michigan, Eerdmans, 1962, 326.

<sup>2</sup> BORAAS, R. S.: Dress, in: Achtemeier, P. J. (ed.): *HarperCollins Bible Dictionary*, New York, HarperCollins, 1996, 247.

<sup>3</sup> CZEGLÉDY, S.: *Bibliai régiségtudomány*, 5. kötet, Tahitófalu, Sylvester Nyomdai Műintézet, 1928, 113.

<sup>4</sup> KIM, J. H.: *The Significance of Clothing Imagery in the Pauline Corpus*, London, T & T Clark, 2004, 11. Kim külön kategóriának számítja, amikor a ruha az Úrhoz való hűséget fejezi ki. Bizonyos tekintetben igaza is van, mivel érezhetően többről van itt szó annál, minthogy az öltözködés kifejezi egy nép identitását. Viszont azt is észrevehetjük, hogy lényegében szinte az összes társadalmi csoportnál (lásd: papok szent öltözete) vagy alkalmi viseletnél (zsákruha) összefonódik a társadalmi szerep az Úrhoz való hűséggel, a vallás gyakorlásával.

<sup>5</sup> KING, P. J. – STAGER, L. E.: *Life in Biblical Israel*, Louisville, WJK Press, 2001, 267.

A Szentírásban igen gyakori, hogy az öltözködéshez valamilyen jelképes cselekedet kötődik. A legismertebb ezek közül, amikor gyász, valamint böjt folyamán vagy káromlás hallatán az emberek megszaggatták ruhájukat és zsákruhát öltöttek. Erre egy példa a sok közül, amikor Ezékiás király meghallván, hogy az asszír kincstárnok káromolja Istent, megszaggatta ruháját, és zsákruhát vett fel (2Kir 19:1).<sup>6</sup> A jogfosztottság kifejezésére szolgált a ruha (sarkának) levágása. Ezt a módszert alkalmazta Dávid is, amikor levágta Saul köpenyének a sarkát (1Sám 24:6).<sup>7</sup> Az új tisztségbe való beiktatást ruha adományozásával pecsételték meg. Ez történt akkor is, amikor a fáraó Egyiptom felügyelőjévé nevezte ki Józsefet, ennek jeleként pedig gyolcsruhába öltöztette (1Móz 41:42). A szövetségkötés jelképe lehet, ha valaki saját ruháját ajánlja fel egy másik embernek. Erre a legszebb példa, amikor Jónátán saját ruháját, köpenyét, övét, kardját, íját nyújtotta át Dávidnak (1Sám 18:4).<sup>8</sup> A megszégyenítés, megaláztatás egyik formája a saru lehúzása. Ha valaki nem vállalta sógorházassági kötelezettségét, akkor sógornője lehúzta a férfi saruját megszégyenítésül (5Móz 25:7-10). Hasonló a helyzet, ám nem ugyanaz abban az esetben, ha valaki szent helyen jár, és azért húzza le a lábáról a sarut. Ilyenkor a saru lehúzása nem megaláztatást, hanem a szent helyre lépő személy részéről ön maga megalázását jelenti Isten előtt. Mózes is ezért húzta le a saruját az égő csipkebokor előtt (2Móz 3:5).<sup>9</sup> Az alku létrejöttét az egyességet kötő felek a saruik kicserélésével hitelesítették. Boáz is így erősítette meg szándékát, hogy Naomi közeli rokonától át akarja vállalni rokoni kötelezettségét (Ruth 4:7). Egy másik szimbolikus szokás is megtalálható Ruth történetében. Boáz azzal a tettel, hogy leendő feleségét betakarta ruhája szárnyával, azt akarta érzékeltetni, hogy oltalmába veszi őt (Ruth 3:9).<sup>10</sup> Az ártatlanságnak, a felelősség áthárításának jele volt a por lerázása a saruról vagy az öltözetről. Ezen a kategórián belül megkülönböztethetünk olyan jelképes cselekedeteket, amelyek nem

---

<sup>6</sup> NAGY, A.: Ruha, in: Bartha, T. (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 2. kötet, Budapest, Kálvin Kiadó, 1995, 445.

<sup>7</sup> EDWARDS, D. R.: Dress and Ornamentation, in: Freedman, D. N. (ed.): *The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 2., Doubleday, 1992, 233.

<sup>8</sup> HAULOTTE, E.: Ruha, in: Leon-Dufour, X. (szerk.): *Biblikus Teológiai Szótár* (Eredeti címe: *Vocabulaire de theologie biblique*, 1970), Budapest, Szent István Társulat, 1972, 1143.

<sup>9</sup> GAMBERONI, J.: לָבַשׁ, in: Botterweck, G. J. – Ringgren, H. – Fabry, H.-J. (ed.): *Theological Dictionary of the Old Testament* (Eredeti címe: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Band 4. 1982.1984), Vol. 7., Michigan, Eerdmans, 1995, 465.

<sup>10</sup> EDWARDS: Dress and Ornamentation, 234.

váltak szokássá, hanem egyszeri alkalommal végezték el ezeket (általában a próféták az Úr Igéjének, üzenetének szemléltetése érdekében). Ilyen jelképes cselekedet volt például, amikor Jeremiásnak az Úr parancsára egy lenvászomból készült övet kellett vennie, s azt el kellett rejtenie egy kőszikla hasadékaiban, majd hosszú idő múlva elő kellett vennie, s meg kellett mutatnia a népnek. Erről a jelképes cselekedetről mondott példázatnak az volt az értelme, hogy amilyen hasznavehetetlenné vált az öv, Júda is olyan hasonló módon fog tönkremenni (Jer 13:1-11).<sup>11</sup>

Az öltözködéshez kötődő szimbolikus szokások és cselekedetek után a rátérnek a többi kategóriára. Igen ősi képnek tekinthető, amikor a Szentírásban azt olvashatjuk, hogy az Úr lelkével ruház fel valakit. Erre kiváló példa, amikor az Úr sereggyűjtés előtt lelkével ruházza fel Gedeont (Bír 6:34).<sup>12</sup>

Felettébb érdekesnek tartom, hogy a Bibliában fellelhetünk úgynevezett kozmológiai öltözékeket is. Ilyen szimbólumról akkor beszélhetünk, amikor a kozmosz, vagyis a világ megváltozását ruhaváltás képével szemlélteti a szentíró. De az az eset is idetartozik, amikor az égitesteket valamilyen ruhadarabbal hozzák összefüggésbe. A Zsolt 102:26-28-ban található hasonlat alapján nagyszerűen megfigyelhető ennek a szimbólumnak a létrejötte. Isten elpusztítja az eget és a földet, váltja őket, mint a ruhákat, amelyek megavulnak, azonban közben az Úr ugyanaz marad.<sup>13</sup>

Nemcsak az embereknek vagy a világegyetem egyes alkotórészeinek lehet öltözéke, hanem az univerzum Urának is.<sup>14</sup> A Zsolt 104:1-2-ben Isten fenségbe és méltóságba öltözik, világosságot vesz magára. Előfordul azonban az is, hogy Jahvét harcos öltözkéiben festi le a

---

<sup>11</sup> GAMBERONI: שָׁרָב, 464.

<sup>12</sup> KIM: The Significance of Clothing Imagery, 11. Kim ezt az esetet, abba a kategóriába sorolja, amikor az öltözet viselőjének belső vagy külső tulajdonságát szimbolizálja. Később a 25. oldalon már az Isten öltözkését leíró csoportba helyezi ezt a fajta szimbolikát. Én inkább egy külön kategóriába soroltam ezt a képet, hiszen más az, amikor Isten dicsőségének öltözkését ábrázolja a Szentírás, és megint más, amikor örömmel, igazsággal vagy a lelkével ruház fel az Úr.

<sup>13</sup> i.m., 12.

<sup>14</sup> i.m., 25. Kim is külön tárgyalja az Isten öltözkékének szimbolikáját, bár nem ugyanazokat az igehelyeket említi példaként, mint én, ebből adódóan egy kicsit mást is ért Isten öltözéke alatt. Kim a Bír 6:34, az 1Krn 12:18 és a 2Krn 24:20 verseket vizsgálva arra a mozzanatra helyezi a hangsúlyt, hogy Isten ruház fel lelkével valakit.

Szentírás. Az Ézs 59:17-ben az Úr az igazságot, mint páncélt ölti fel magára; védelmező sisak van a fején; a bosszúállás ruháit veszi fel; felindulása, mint köpeny borul rá.<sup>15</sup>

Talán a legsokszínűbb kategóriának mondható, amikor a ruha valamilyen külső vagy belső tulajdonságát emeli ki viselőjének. Ilyen tulajdonságok lehetnek például az öröm vagy az igazság, az üdvösség vagy éppen az erő. Ezeknek a példáknek egy-egy előfordulási helyét is megemlíteném: Isten a zsoltáros gyászruháját leoldozta és örömbe öltöztette (Zsolt 30:11). A Zsolt 18:33 szerint Isten erővel ruház fel. Az Ézs 61:10-ben az Úr az igazság palástját teríti az emberre. Ugyanebben a versben Isten az üdvösség ruhájába is öltöztet. A Jób 10:11-ben ezt olvashatjuk: „*Bőrbe és húsba öltöztetted, csontokkal és inakkal szőttél át.*”<sup>16</sup>

Összegezve tehát a következőféleképpen kategorizáltam a Bibliában szereplő, öltözködéssel kapcsolatos szimbólumokat:

1. Az öltözék valamilyen (társadalmi, vallási, etnikai) csoportba való tartozást jelöl
2. Öltözködéssel kapcsolatos szimbolikus szokások és cselekedetek
3. Az Úr lelkével ruházza fel az embert
4. Kozmológiai öltözék
5. Isten öltözéke
6. Az öltözék valamilyen külső vagy belső tulajdonságát emeli ki viselőjének

Mivel ez csak egy általános bevezető a fő témámhoz, ezért nem sorakoztattam fel példák hadát a különböző kategóriákra. A papok öltözékéről, és az ahhoz kötődő szimbolikus szokásokról sem kívántam ebben a fejezetben írni, ugyanis később említeni fogom ezek közül a legfontosabbakat, amelyek a tézisemhez kapcsolhatók.

---

<sup>15</sup> GAMBERONI: שָׁרָא, 463.

<sup>16</sup> Az új fordítású Bibliát használom, amikor a továbbiakban a Szentírásból idézek. KIM: The Significance of Clothing Imagery, 11.

## Az öltözködés szimbolikájának jellegzetesen újszövetségi megjelenése

Bár az imént a Bibliában előforduló öltözködéssel kapcsolatos jelképeket igyekeztem felsorolni, mégis úgy gondoltam, hogy egy külön fejezetet szánok annak, hogy a jellegzetesen újtestamentumi ruházatkodással kapcsolatos szimbólumokat feltárjam. Ám ezeket is inkább csak megemlíteném, mintsem, hogy részletesen taglaljam.

Ezek a szimbólumok azért választandók el a fent felsoroltaktól, mert a keresztyénség megjelenésével a szimbólumrendszer is egy kicsit megváltozott, bár a jelképek létrejöttének sémája ugyanaz maradt. Habár a következő példákat besorolhatnám abba a kategóriába, amelyben a ruha valamilyen belső tulajdonságát hangsúlyozza a viselőjének, azonban ezek a szimbólumok egy kicsit mégis másak. Nem lehet ezeket az igéket együtt tárgyalni az ószövetségi passzusokkal, hiszen minden esetben valamiféleképpen Krisztusra utalnak. Céljuk nem csupán egy tulajdonság kiemelése, hanem az egész ember megváltozásának leírása.<sup>17</sup> Ezeknek az igéknek az egyik csoportja a krisztusi természet felöltéséről szól: a Róm 13:12-14-ben például a levél írója arra inti a rómaiakat, hogy tegyék le a sötétség cselekedeteit, és öltsek fel a világosság fegyvereit, valamint öltsek magukra az Úr Jézus Krisztust.<sup>18</sup> Pál az efézusiakat Isten fegyverzetének felöltésére buzdítja, amelynek részletes leírását is megadja (Ef 6:11-17). A Kol 3:5-17-ben Pál az új ember felöltésére<sup>19</sup> inti a kolossébeli gyülekezet tagjait, felsorolva néhány „ruhadarabot” (könyörületes szív, jóság, alázat; mindezek fölé pedig a szeretetet, amely tökéletesen összefog mindent), amelyet feltétlenül fel kell venniük magukra. Az Ef 4:24-ben is az új ember felöltéséről ír Pál.<sup>20</sup> A Gal 3:27 elárulja, hogy honnan is eredhet az új ember felöltésének a szimbóluma:<sup>21</sup> „*Akik Krisztusba keresztelkedtetek meg, Krisztust öltöttétek magatokra.*” Ennek a jelképnek a háttérben nagy valószínűséggel az őskeresztyének kereszteleési szokásai állnak. De erről majd a későbbiek folyamán szeretnék bővebben értekezni.

---

<sup>17</sup> Az Ószövetségben az egész emberi természet megváltozásának a leírására szolgálhatnak az üdvösséggel kapcsolatos öltözködési szimbólumok, ám jelentésük homályos. Nem biztos, hogy ugyanazt értették a fogalmak alatt, mint később az újszövetségi korban. Így nem alakítottam egy külön csoportot ezeknek a szimbólumoknak, úgy, mint Gamberoni. Vö. GAMBERONI: שָׂרָא, 463.

<sup>18</sup> KIM: The Significance of Clothing Imagery, 136.

<sup>19</sup> i.m., 171.

<sup>20</sup> i.m., 191.

<sup>21</sup> i.m., 5.

Az új ember, Krisztus, valamint a világosság vagy Isten fegyverzetének felöltése az emberi természet (szellem és lélek) megváltozására utal, ahogyan erre utal az Ef 4:22-24 is: „*Vessétek le a régi élet szerint való őembert, aki csalárd és gonosz kívánságok miatt megromlott; újuljatok meg lelketekben és elmétekben, öltsetek fel az új embert, aki Isten tetszése szerint valóságos igazságban és szentségben teremtetett.*” Ezekből a versekből is láthatjuk, hogy a test megváltozásáról nem beszélhetünk a krisztusi természet felöltésénél, habár bizonyos, hogy a testre is hatással van az új ember felöltése. Van azonban egy másik szimbólum, amely nemcsak a lélek és a szellem megújulását helyezi előtérbe, hanem a testét is. A feltámadott test felöltése<sup>22</sup> során az egész ember megváltozik; testben, lélekben, szellemben a megdicsőült Krisztushoz válik hasonlóvá. Erre utalnak a korinthusi levelekben található képek: a romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie (1Kor 15:53), a mennyből való hajlék felöltése (2Kor 5:1-4). A Jelenések könyvében szereplő szimbólumokat nem ebben a pontban szeretném tárgyalni.

### **Az öltözködés szimbolikájának negatív előjelű oldala: a mezítelenség**

Nemcsak a felruházottság, hanem a ruha hiánya, vagyis a meztelenség is öltözködéssel kapcsolatos téma. Hiszen nemcsak a ruhadarabok szimbolizálhatnak valamit, hanem azok hiánya is tartogathat üzenetet számunkra. Az ókori Izráelben rendkívül nagy megaláztatásnak számított, ha valakit megfosztottak ruháitól, akárcsak a felsőruhájától is. Már azt az embert is meztelennek tekintették, aki nem viselt felsőruhát (Jn 21:7).<sup>23</sup> Így a mezítelenség a Bibliában a szégyen, megaláztatás szimbólumává vált. Leggyakrabban a próféták használták ezt a szimbólumot a fogság, az ítélet eljövételének szemléltetésére. Ézsaiás egyszer még meztelenre is vetkőzött (Ézs 20:1-6), csakhogy szemléltesse, hogy a nép is így fog fogságba vonulni.<sup>24</sup> Nemcsak ebből a történetből tudjuk, hogy az ókorban nem volt ritka, hogy a legyőzött népet meztelenül hurcolták el. Erről tesz bizonyosságot a híres megiddói elefántcsont emléktábla is. A Kr. e. 13. századból származó forrás egy kánaánita király győzelmi diadalát

---

<sup>22</sup> Uo.

<sup>23</sup> HAAG, H.: Öltözet, in: uő (szerk.): *Bibliai Lexikon* (Eredeti címe: *Bibel-Lexikon*, 1968), Budapest, Szent István Társulat, 1989, 1363.

<sup>24</sup> EDWARDS: *Dress and Ornamentation*, 234.

ábrázolja.<sup>25</sup> Az uralkodó, s a királyné, valamint a díszes kíséretük pompás öltözete éles kontrasztban áll a meztelen foglyokéval.<sup>26</sup>

Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a próféták beszédeikben védelmükbe vették azokat a szegényeket, akiket a gazdagok igazságtalanul fosztottak meg a ruhájuktól (Ézs 58:7).<sup>27</sup> Azonban nemcsak a próféták emelték fel a szavukat a szegények jogaiért, hanem már a Tórában is szerepelt egy olyan törvény (2Móz 22:26; 5Móz 24:13), amely elrendelte, hogy a szegényeknek adják vissza naplementekor a zálogba vett felsőruhájukat, mivel ez volt az éjszakai takarójuk. Jézus is a meztelenek felruházására intette tanítványait egyik példázatában (Mt 25:36-38).

Ha nem látnánk meg a Bibliában azt, hogy Istennek gondja van az igazságtalanul lemeztelenítettekkel, akkor azt hihetnénk, hogy a meztelenség minden esetben a szegénység szimbóluma. Egyes szakaszok azonban (Ez 16; 23) kétséget kizáróan rávilágítanak arra, hogy valójában a meztelenség a lelki értelemben vett paráznság jelképévé vált a Szentírásban. Mit is jelent az effajta paráznság? Az Istentől való elszakadást, elpártolást, ami legtöbbször akkor jelentkezett, amikor Izráel más népek isteneit kezdte imádni. Mai kifejezéssel élve: amikor Izráel megcsalta az Urát. Ez az üzenete annak a két példázatnak is, amelyet a fent említett helyeken olvashatunk. Mindkét jelképes beszédben az Úr a megcsalt férj szerepében tűnik fel, Jeruzsálem pedig a parázna, hűtlen asszony. A második példázatban Jeruzsálem az Oholibá nevet kapja, s van egy nővére is: Oholá, vagyis Samária. Két igét szeretnék idézni, amelyekből egyértelműen kiderül, hogy mindkét példázatban a meztelenség a lelki értelemben vett paráznságot, vagyis az Istenhez való hűtlenséget fejezi ki, amely a bálványimádásban mutatkozott meg:

*„Így szól az én Uram, az Úr: Mivel meztelenre vetkőztél, és mutogattad szemérmedet, amikor paráználkodtál szeretőiddel és minden utálatos bálványoddal, sőt fiaid vérét is nekik adtad...”*

*(Ez 16:36)*

---

<sup>25</sup> BAILEY, K. E.: Clothing, in: Metzger, C. (ed.): *The Oxford Companion to the Bible*, New York, Oxford University Press, 1993, 126.

<sup>26</sup> KING – STAGER: *Life in Biblical Israel*, 265.

<sup>27</sup> HAULOTTE: *Ruha*, 1143.

*„Gyűlöletükben elbánnak veled [a szeretők]: elvesznek tőled mindent, amit szereztél, azután otthagynak csupaszon, meztelenül, leleplezve parázna szemérmedet és galád paráznaságodat.”*

*(Ez 23:29)*

Minek a jelképe a meztelenség? Egyértelmű tehát, hogy nem kielégítő csupán annyit válaszolnunk az imént feltett kérdésre, hogy a meztelenség a szégyen szimbóluma. Ez az állítás önmagában nem áll meg. Meg kell vizsgálnunk, ahogyan ezt meg is tettük, hogy hogyan alakult ki ez a szimbólum. A szégyen csupán a következménye a felismert bűnnek. A bűn pedig az Istennel szembeni engedetlenség. Ez világosan látható ebből az igéből is:

*„Akkor eszedbe jutnak tetteid, és szégyenkezni fogsz.”*

*(Ez 16:61)*

Nyilvánvaló, hogy a szégyen a bűn következménye vagy a bűn büntetésére, a megaláztatásra adott reakció, de mindenféleképpen egyfajta felismerése a bűnnek. Mintahogyan meztelenül mindenki szemügyre veheti testi adottságait, hibáit vagy szemérmét (amelyet az ókorban sem illett mutogatni még a családban sem: 1Móz 9:22-25),<sup>28</sup> ugyanúgy a bűn következménye is napvilágra hozza a bűnt. Ezáltal érthető válik, hogy a fogságba hurcolt nép számára a meztelenség nem egyszerűen annyit jelentett, hogy legyőzték őket, hanem magába foglalta azt a szégyent is, hogy vétkeztek az Úr ellen, s ez a tettük hozott igazából szégyent rájuk.

---

<sup>28</sup> THOMPSON, J. A.: *Handbook of Life in Bible Times. People at home, costumes, clothes, food, industry, writing, games, health, warfare, religion*, Leicester, Inter-Varsity Press, 1986, 97.

## 2. FEJEZET

### AZ ÖLTÖZKÖDÉS SZIMBOLIKÁJA A JELENÉSEK KÖNYVÉBEN

#### Bevezetés

Az Apokalipszis a legkiválóbb könyv az öltözködéssel kapcsolatos szimbólumok tanulmányozására, hiszen János kulcsfontosságú helyeken használja a különféle öltözködéshez kötődő jelképeket teológiája kifejtése során. Mivel tézisemben a fehér ruha képe kap központi szerepet, ezért a többi szimbólummal csak érintőlegesen szeretnék foglalkozni.

A Jelenések könyvében is felfedezhetünk **Isten öltözékéről** szóló leírásokat, amelyek hasonlítanak az Ószövetségben található Isten-ábrázolásokhoz. Legjellegzetesebb példája ennek a 4. rész 3. versében olvasható: *„Aki ott ült hasonlónak látszott a jáspishoz és a karneolhoz; és a trónus körül szivárvány volt, amely a smaragdhoz látszott hasonlónak.”* Az 1. fejezetben egy Emberfiához hasonló alak leírása található, azonban a kutatók mai napig vitatják, hogy ki is lehet ez a személy valójában. Én azt feltételezem, hogy ő valóban az Emberfia, vagyis Jézus, hiszen ha csak egy angyal lenne, nem mondaná magáról, hogy ő az első és az utolsó (Jel 1:17). Azért támadhat a kutatóknak mégis kétségük efelől, mivel nagyon hasonlít az Emberfiához hasonló alak ábrázolása a 10. rész 1. versében feltűnő angyaléhoz; pedig János egyértelműen kijelenti, hogy egy erős angyalról van szó. Talán még nagyobb a hasonlóság a 15. részben megjelenő hét angyal öltözékével, hiszen ők is aranyövet viselnek. A tudósok ezért azon is vitáznak, hogy az Emberfiához hasonló alak hosszú palástja és aranyöve vajon milyen tisztségre is utalhat: a főpapira (Boring<sup>29</sup>) vagy a királyira (Osborne<sup>30</sup>), esetleg mindkettőre. Véleményem szerint mindkettőre, mivel a kettő nem zárja ki egymást Jézus esetében.

---

<sup>29</sup> BORING, M. E.: *Revelation* (Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching), Louisville, John Knox Press, 1989, 89.

<sup>30</sup> OSBORNE, G. R.: *Revelation* (Baker Exegetical Commentary on the New Testament), Michigan, Grand Rapids, 2002, 89.

A **kozmológiai öltözék** szimbóluma a világ végének ábrázolásához kitűnő segítséget nyújt. Erre példa lehet a 6. fejezet 12. versében található hasonlat: „*a nap elsötétült, mint egy fekete szőrcsuha*”, vagy a napba öltözött asszony a 12. rész 1. versében.

Másik öltözködéssel kapcsolatos szimbólum a **zsákruha öltése**. Ez talán a legismertebb az öltözködési szimbólumok közül. Erre példa a 11. rész 3. versében szereplő két tanú prófétáláshoz használt öltözéke.

Meghökkenítő, hogy a tiszta fehér gyolcsba öltözött mennyei seregek élén fehér lovon ülő **Jézus ruhája** (Jel 19:13) nem fehér, hanem véres. Kérdés, hogy kinek a vére van Jézus ruháján? Az ellenségé vagy a sajátja? Más-mást szimbolizál ugyanis a két magyarázat. Ha az ellenség vére van rajta (Almási<sup>31</sup>, Mounce<sup>32</sup>, Sweete<sup>33</sup>) akkor csak a győzelem bizonyítéka az ellenség vére; ha viszont a sajátja (Boring<sup>34</sup>, Takács<sup>35</sup>), akkor Jézus áldozatára<sup>36</sup> utalhat a vér, s jól illeszkedne ahhoz a képhez is, hogy az üdvözültek **megmosták, és megfehéřítették ruhájukat a Bárány vérében** (Jel 7:14; 22:14). Én úgy gondolom, hogy ebben az esetben sem zárja ki a kettő egymást: egyszerre lehet az ellenség, illetve a saját vére Jézus ruháján. Izgalmasnak találtam azt az állítást is a kutatásaim során, hogy a fehér szín ellentéte a Jelenések könyvében nem a fekete, hanem a piros. A piros szín a paráznságot, a bűnt jelképezi. A vér is piros Jézus ruháján, de **Babilon ruhája** (Jel 17:4-5) is piros volt. Éles kontrasztban áll Babilon, a parázna gazdagon ékesített, piros ruhája a menyasszony, a mennyei Jeruzsálem egyszerű, de tiszta, fénylő, gyolcsával (Jel 19:8).<sup>37</sup>

---

<sup>31</sup> ALMÁSI, T.: *A Jelenések könyve* (Érted –e, amit olvasol? A Biblia Újszövetségi Könyveinek Kommentárja), Szokolya, GyuRó Art-Press, 1998, 218.

<sup>32</sup> MOUNCE, R. H.: *The Book of Revelation* (The New International Commentary on the New Testament), Michigan, Eerdmans, 1977, 345.

<sup>33</sup> SWETE, H. B.: *The Apocalypse of St John. The Greek Text with Introduction, Notes and Indices*, Michigan, Eerdmans, 1951, 252.

<sup>34</sup> BORING: *Revelation*, 196.

<sup>35</sup> TAKÁCS, GY.: *A Jelenések könyve. Exegézis*, Győr, Paulus Hungarus – Kairosz, 2000, 218.

<sup>36</sup> SCHREINER, T. R.: *New Testament Theology. Magnifying God in Christ*, Nottingham, Apollos, 2008, 429.

<sup>37</sup> MOUNCE: *The Book of Revelation*, 340.

A **meztelenség** szimbóluma igen gyakran fordul elő a Jelenések könyvében. A meztelenség jelképe először a laodíceaiakhoz írott levélben fordul elő: az Emberfia inti a gyülekezetet, hogy vegyen tőle fehér ruhát, hogy ne látszódjon szégyenletes mezítelensége (Jel 3:17-18). A 16. rész 15. versében egy makarizmusban szerepel a meztelenség: „*Íme, eljövök, mint a tolvaj: boldog, aki vigyáz, és őrzi ruháját, hogy ne járjon meztelenül, és ne lássák szégyenét.*” A 17. fejezetben Babilont gyűlölői lemeztelenítik. Ezen igék alapján megállapíthatjuk, hogy János is a lelki paráznaság, illetve az amiatt bekövetkező ítélet jelképeként használja a meztelenséget.

### **A fehér ruha**

#### *Honnan származik a fehér ruha képe?*

A Jelenések könyve egyik legismertebb, ám legtitokzatosabb szimbóluma a fehér ruha jelképe. Sokat segít a fehér ruha képének megfejtésében, ha először összegyűjtjük, hogy kik kaphattak fehér kelmét az Apokalipszisben. Először a Jelenések könyvében a 3. részben tűnik fel a fehér ruha szimbóluma, és a gyülekezetek szentjei viselhetik. A 4. fejezet 4. versében a huszonnégy vén is ilyen ruhát hord. A mártírok a 6. fejezet 11. versében szintén fehér ruhát kapnak. A 7. részben olvashatunk legtöbbet a fehér ruháról. Azok viselnek fehér ruhát, akik megmosták és megfehérítették ruhájukat a Bárány vérében. A mennyei sereg tagjai a 19. rész 14. versében szintén fehér ruhában vonulnak harcba.

Sokan biztos hiányolják a felsorolásból a Bárány menyasszonyának ruháját, hiszen a köztudatban az is fehér. Én is meglepődve olvastam felkészülésem során, hogy a Bárány menyasszonyának ruhájáról János nem állítja, hogy fehér. Csak annyit mond, hogy fényes, tiszta gyolcsot (βύσσινον λαμπρὸν καθαρὸν) visel az ara. A ragyogó ruha képe még a 15. rész 6. versében is megjelenik: a hét angyal is, aki a harag hét poharát hordozza, szintén tiszta, fénylő gyolcsba van öltözve.

### *A fehér ruha ó- és újszövetségi megjelenése*

Ideje, hogy feltegyük a kérdést, hogy honnan jöhet a fehér színű ruha képe.<sup>38</sup> János sok ószövetségi hagyományt használ fel, ezért az lehet a sejtésünk, hogy Ószövetségből. Azonban, ha áttanulmányozzuk az Ószövetséget, akkor azt figyelhetjük meg, hogy csak Dániel könyvében tűnik fel a fehér ruha szimbóluma (Dán 7:9). Ennek eredményeképpen azt gondolhatnánk, hogyha nem az Ószövetségből, akkor biztosan az Újszövetségből származik a fehér öltözet jelképe. De csalódnunk kell, ugyanis mindössze Jézus megdicsőüléséről (Mt 17:2; Mk 9:3; Lk 9:29) és feltámadásáról, valamint a mennybemeneteléről (ApCsel 1:10) szóló történetekben jelenik meg a fehér ruha képe. Érdekes, hogy az angyal(ok) Jézus feltámadásakor fehér ruhát viselt(ek) Márk (16:5), Máté (28:3) és János (20:12) szerint, viszont meglepő módon Lukács (24:4) már nem fehér, hanem fénylő ruháról beszél.

### *A fehér ruha szimbóluma a Római Birodalomban*

Az Ó- és Újszövetség megvizsgálása után a kortörténeti háttérrel is érdemes megfigyelnünk, hátha jobban megérthetjük, hogy hogyan is alakult ki a fehér ruha szimbóluma. A Római Birodalomban igen fontos szerepet játszott az öltözködés az emberek életében. Meg volt szabva, hogy ki, mikor, milyen ruhát hordhatott korának, nemének, etnikai hovatartozásának, foglalkozásának, családi állapotának, tisztségének megfelelően. Mindenki az volt, amit viselt.<sup>39</sup> Az őskeresztyének, így János is egy olyan világban nőttek fel, ahol az öltözködésnek nem csupán gyakorlati jelentősége volt, hanem szimbolikája is. Így nem csoda, hogy János szimbólumként használta az öltözködést.

A mennyei seregek, valamint a szárdiszi gyülekezet számára felajánlott fehér ruhával kapcsolatban azt olvastam, hogy a Római Birodalomban a diadalmenetek alkalmával a városlakók fehér ruhában álltak sorfalat, ünnepeelve a győztes császárt vagy a hadvezért és hadseregét. A fehér ruha így a szárdiszi gyülekezet tagjai számára azt üzenhette, hogy ők is részesei lehetnek Krisztus gonosz felett aratott diadalának. Erre utal a következő vers is: „*Aki*

---

<sup>38</sup> Nem szeretnék külön kitérni a „gyolcs” (λίον vagy βύσσινος) és a „tisza” (καθαρός) jelzők, valamint a ruha vagy köntös (στολή, ἱμάτιον) szavak értelmezésére, mivel dolgozatomban több helyen fogom említeni ezeknek a kifejezéseknek az előfordulási helyét a Bibliában.

<sup>39</sup> WINTER, B. W.: You were what you wore in Roman Law: Deciphering the dress codes of 1 Tim. 2:9-15, *Whitefield Briefing*, 8/4 (2003), elérhető: <http://klice.co.uk/uploads/whitfield/Vol%208.4%20Winters.pdf>, letöltés dátuma: 2012.11.05.

**győz**, azt öltöztetik fehér ruhába, annak a nevét nem törölöm ki az élet könyvéből, hanem vallást teszek nevére az én Atyám előtt és angyalai előtt.”(Jel 3:5)<sup>40</sup> Laodícea fekete gyapjúkészítéséről volt híres. Így nem véletlenül emeli ki az Emberfia, hogy az Ő szemében a gyülekezet meztelen, ezért vegyen tőle fehér ruhát.<sup>41</sup> A laodíceai gyülekezet számára Krisztus kijelentése azt sugallhatta, hogy hiába a gazdagságuk, a fekete ruhájuk; ők mégis szegények, meztelenek, nyomorultak, mert nem élnek Istennek tetsző életet.

Egy másik érdekes kortörténeti adalék, hogy a római fiúk 16. életévük betöltése után „toga virilis” –t viseltek a „toga praetexta” helyett. Az új ruhát egy ünnepélyes szertartás keretein belül vehették át. A „toga virilis” viselése azt jelentette, hogy férfivá, így teljes jogú állampolgáraivá váltak a Római Birodalomnak. Ezután vállalhattak csak tisztséget. Státuszuknak megfelelően viselhettek bíbor szegélyű vagy színes tógát. A „toga virilis”-t „toga liberior”-nak is hívták, amikor arra akartak utalni, hogy a 16. életévét betöltött férfi már megszabadult a családi kontrolltól. A „toga virilis”-nek volt egy másik neve is: „toga pura”, ami arra utalt, hogy ez a ruha fehér volt.<sup>42</sup> Az Újszövetségben is megtalálhatóak ennek a szokásnak a teológiai lecsapódásai. Krisztus felöltése, vagyis a Krisztusban való hit által már nem vagyunk kiskorú örökösök, akik olyanok, mint a szolgák, hanem Isten teljes jogú fiaivá, örököseivé válunk (Gal 3:26-27; 4:1-7). A Jelenések könyvében is fellelhető ez a gondolat (Jel 3:5; 21:7.27; 22:14). Csak azok juthatnak be a mennyi Jeruzsálembe, akik be vannak írva a Bárány életkönyvébe, vagyis polgárjoguk van a mennyben; valamint megmosták ruhájukat a Bárány vérében. Aki győz, vagyis fehér a ruhája, azt Isten a fiává, örökösévé fogadja.

Jól látható tehát, hogy a Jelenések könyvének első olvasói számára többet jelentett a fehér ruha képe, mint számunkra, akik nem ismerjük a jelkép kialakulásának hátterét.

---

<sup>40</sup> FEE, G. D.: *Revelation* (New Covenant Commentaries), Eugene, Cascade Books, 2011, 48.

<sup>41</sup> OSBORNE: *Revelation*, 89.

<sup>42</sup> KIM: *The Significance of Clothing Imagery*, 94-95.

## **Ruhaváltás, mint szimbolikus aktus a Bibliában**

Úgy gondolom, nem szabad elsiklanunk amellett a fontos momentum mellett, hogy itt nem csupán a fehér szín hordoz üzenetet, hanem maga a cselekvés is, a ruha adományozása, a ruha cseréje, a ruha váltása. A ruhacsere véleményem szerint mindig valamilyen tulajdonság vagy a teljes személyiség megváltozását jelöli. Kitűnő példákat találhatunk erre az Ószövetségben: Az 1Móz 35:2-ben Jákób megparancsolta a háza népének és mindenkinek, aki vele volt, hogy tisztítsák meg magukat, váltsanak ruhát, távolítsák el az idegen isteneket maguktól, mielőtt oltárt készít Bételben. A 2Móz 19:10-ben az Úr azt parancsolja a népnek, hogy mossák ki felsőruhájukat és szenteljék meg magukat, mert le fog szállni a Sínai-hegyre. József gyolcsruhát kapott a fáraótól, ami a magas tisztségbe való beiktatást jelképezi. Érdemes figyelni arra is, hogy már az Ószövetségben is megjelenik a gyolcs, mint drága anyag, az előkelők viselete, ezért nem véletlen, hogy a Jelenések könyvében is a fehér ruha gyolcsból készül. A papok gyolcsnadrágot hordtak, hogy ne látszódjon mezítelenségük. Az engesztelési ünnepen a főpap a gyolcsnadrágon kívül gyolcsköntöst, gyolcsövet és gyolcssüveget is viselt. A szentélybe való bemenetel előtt meg kellett mosakodnia, s szent ruhát kellett öltönie magára, hogy meg ne haljon (3Móz 16:4). Az 1Sám 18:4-ből megtudhatjuk, hogy a ruha átadása a szövetségkötés jelképe is lehet. A Zsolt 30:11-ben azt olvashatjuk, hogy Isten a gyászruhát leoldozza, örömből öltöztet. Az Ézs 61:10-ben Isten az üdvösség ruhájába öltöztet, igazság palástját teríti szolgájára. Zak 3:1-5-ben Jósua főpap piszkos ruhában nem állhat meg Isten színe előtt, ezért díszes, tiszta ruhát kap. Az Újszövetségben is találhatunk ruhaváltásra példát: a feltámadott, romolhatatlan test felöltése, valamint az új ember, a Krisztus felöltése, Isten vagy a világosság fegyverzetének felöltése. A tékozló fiú új ruhát kap apjától hazatérésekor (Luk 15:22). Jézus a királyi menyegzőről mondott példázatában (Mt 22:1-14), amely az Isten országáról szól, azt állítja, hogy a menyegzőre csak azok mehetnek el, akiknek van menyegzői ruhájuk. A Jelenések könyvében is a Bárány menyegzőjén csak azok jelenhetnek meg, akiknek van fehér ruhájuk.

### 3. FEJEZET

#### PÁRHUZAMOK A BŰNESET ELŐTTI MEZTELENSÉG

#### ÉS A JELENÉSEK KÖNYVÉBEN SZEREPLŐ FEHÉR RUHA SZIMBOLIKÁJA KÖZÖTT

Úgy gondolom, hogy még mindig nem kaptunk kielégítő választ arra, hogy honnan származik a fehér ruha szimbóluma, valamint a Bárány mennyasszonya miért van fényes, és nem pedig fehér ruhába öltözve. Úgy vélem, a probléma megoldását a kezdeteknél kell keresni.

Álláspontom szerint nem lehet véletlen, hogy mind a történelem kezdetén, mind a végén Isten ruhát adományoz az embernek. Az sem lehet véletlen, hogy az Éden kertjében játszódnó történetben és az Apokalipszisben is hangsúlyos szerepet kap a meztelenség jelképe. Vajon a 1Móz 2-3-ban szereplő meztelenség ugyanazt szimbolizálja, amit a Jelenések könyvében lévő? Vajon ez a két ruhaadományozás párhuzamba állítható egymással? Mielőtt megkísérelnék választ adni ezekre a kérdésekre, vizsgáljuk meg, hogy milyen fontosabb álláspontok léteznek a 1Móz 2-3 fejezetekben felbukkanó meztelenségről, illetve ruhákról!

#### A magyarázatok csoportosítása

A **kultúrtörténeti magyarázat** szerint kezdetben az emberek meztelenül jártak (1Móz 2:25), majd növényekből készült ruhát viseltek (1Móz 3:7), aztán pedig bőrruhát (1Móz 3:21) kezdtek el hordani.<sup>43</sup>

Egy másik magyarázat szerint az ókori Közel-Keleten a gyermekek általában meztelenül jártak. Így sok kutató szerint a bűneset előtti meztelenség a gyermeki tudatlanság, **ártatlanság** jelképe. Amikor szakítottak a jó és a rossz tudásának a fájáról, olyanok lettek,

---

<sup>43</sup> GUNKEL, H.: *Genesis*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1964. 14.; SKINNER, J.: *Genesis*, Edinburgh, T & T Clark, 1930, 76.

mint a felnőttek. Megnyílt a szemük, meglátták egymás szemérmét, az ártatlanságuk elveszett.<sup>44</sup>

A legnépszerűbb magyarázat szerint azonban a meztelenség csupán a **szégyen** szimbóluma. Amíg nem vétkeztek az emberek, semmit sem kellett takargatniuk egymás előtt, sem Isten előtt.<sup>45</sup>

Létezik egy olyan magyarázat is, miszerint az ember a bűneset előtt harmóniában élt önmagával, a másik emberrel, a világgal és Istennel. A bűneset következtében ez a harmónia megtört. Az öltözködés **védelemül** szolgál az embernek a másik ember, a világ (növények és állatok, időjárás), valamint Istennel szemben.<sup>46</sup>

A legtöbb kommentár csupán a Genézis 3:21-ben szereplő bőrruha jelképének megfejtésével foglalkozik. A legtöbb egzegéta **Isten gondviselésére** helyezi a hangsúlyt: a fügefafa leveléből készült ágyékkötő nem alkalmas arra, hogy megvédje az embert a kerten kívüli élet viszonyosságaitól, ezért Isten gondoskodik az emberről, bőrruhát ad neki, ami tartósabb.<sup>47</sup> Néhány tudós felteszi azt a kérdést is kutatása során, hogy honnan származik a bőr, amiből a ruha készült. Erre a kérdésre szinte mindenki azt válaszolja, hogy egy állatot áldozott fel Isten az emberért, és ez az áldozat előképe volt Krisztus golgotai áldozatának. Lambden ezt **naturalisztikus magyarázatnak** nevezi. Előfordul azonban olyan vélekedés is, miszerint a bőrruha tulajdonképpen maga a test, vagyis az ember csupán a bűneset után öltött testet, előtte lélek volt. Ez a **szomatikus magyarázat** meggyőződésem szerint teljesen elfogadhatatlan, mint ahogy az a **morális magyarázat** is, hogy Isten tette (a bőrruha készítése) az emberiség számára egy lecke volt.<sup>48</sup>

---

<sup>44</sup> ATKINSON, D.: *The Message of Genesis 1-11. A dawn of creation* (BST), Leicester, InterVarsity Press, 1990, 79.

<sup>45</sup> WESTERMANN, C.: *Schöpfung*, Stuttgart, Kreuz-Verlag, 1971, 134-136.

<sup>46</sup> RÓZSA, H.: *Kezdetkor teremtette Isten. A bibliai őstörténet magyarázata (Ter 1-11.)* (A Biblia világa), Budapest, Jel Kiadó, 1997, 67-68.; GOWAN, D. E.: *Genesis 1-11, From Eden to Babel* (JTC), Michigan, Eerdmans, 1988, 56.; ELIOTT, R. H.: *The Message of Genesis. A Theological Interpretation* (Abbott Books), St. Louis, The Bethany Press, 1962, 49.; BRUEGGEMANN, W.: *Genesis* (Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching), Atlanta, John Knox Press, 1982, 52.

<sup>47</sup> VON RAD, G.: *Genesis* (Eredeti címe: Das erste Buch Mose: Genesis; The Old Testament Library), Philadelphia, 1952, 94.

<sup>48</sup> LAMBDEEN, S. N.: *From Fig Leaves to Fingernails: Some Notes on the Garments of Adam and Eve in the Hebrew Bible and Select Early Postbiblical Jewish Writings*, in: Morris, P. - Sawyer, D. (Eds.): *A Walk in the Garden. Biblical, Iconographical and Literary Images of Eden* (JSOT Suppl. 136.), Sheffield, Academic Press, 1992, 85.

Én úgy gondolom, hogy szinte mindegyik értelmezésnek van igazságtartalma, de egyik sem áll meg önmagában. Igaz lehet, hogy az emberek először meztelenül jártak, majd növényekből készült ruhában, majd pedig bőrből készültben. Azonban biztos vagyok benne, hogy a Jahvista szerző nem csupán aetiologiai indíttatásból ábrázolta ilyen öltözékben az ősszüleinket.<sup>49</sup> Az is nagyon szép és helytálló gondolat, hogy a Jahvista Isten gondviselésére szeretne volna ráirányítani a figyelmet, azonban azt nem hiszem, hogy csak ennyiről lenne szó, hiszen akkor nem használt volna három különböző képet ennek az üzenetnek a kifejtésére. Az ártatlanságról szóló magyarázattal az a gond, hogy tévútra vezet. A nemiség, a szex Isten eredeti tervéhez tartozik, a Teremtő ajándéka, s nem pedig a bűn következménye. Az utolsó két magyarázat közel jár az igazsághoz, de véleményem szerint több áll ennél a háttérben.

Hipotézisem, hogy Ádám és Éva bűneset előtti meztelensége minőségileg más volt, mint a bűneset utáni. Tulajdonképpen az első emberpár nem is volt meztelen a bűneset előtt, mivel Isten dicsősége ragyogta be őket, így dicsőségbe öltöztek. A Jelenések könyvében szereplő fehér ruha inkább fényesnek mondható, így pedig egyértelmű az összefüggés a bűneset előtti meztelenséggel, vagyis a dicsőség ruhájával. Így válik érthetővé az is, hogy János miért nem fehérnek írja le a Bárány menyasszonyának az öltözékét, hanem fényesnek. Tehát a fehér vagy fényes ruha a bűneset előtti meztelenség állapotának helyreállítása.

### Nyelvészeti bizonyítékok

A λευκός, ή, όν görög szó nemcsak a fehér szín jelölésére szolgál, hanem azt is jelenti, hogy fényes, ragyogó.<sup>50</sup> Michaelis szerint éppen ezért lehet olyan közkedvelt eszkatológiai és apokaliptikus írásokban ez a melléknév, hiszen egyszerre mind a két jelentésére asszociálhattak a görögül beszélő olvasók.<sup>51</sup>

---

<sup>49</sup> LAMBDEN: From Fig Leaves to Fingernails, 77.

<sup>50</sup> MICHAELIS, W.: λευκός, in: Kittel, G.: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Band 4., Stuttgart, Kohlhammer, 1990, 247.

<sup>51</sup> MICHAELIS, W.: λευκός, in: Kittel, G.: *Theological Dictionary of the New Testament* (eredeti címe: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*), Vol. 4., Eerdmans, Michigan, 1977, 241.

A δόξα, ης, ἡ görög főnév pedig nemcsak dicsőséget jelent, hanem fényt, ragyogást is.<sup>52</sup> Világos lehetett így a párhuzam a fény és a dicsőség között. A δόξα héber megfelelője az Ótestamentumban a כְּבוֹד, amelynek szintén vannak konnotációi a fénnel, hiszen Isten dicsősége tűz és fény formájában jelenik meg. A כְּבוֹד magában hordozza a ragyogás, fény és pompa jelentéstartalmakat is.<sup>53</sup>

A harmadik nyelvészettel kapcsolatos érvem pedig az, hogy a bőr (עוֹר) és a fény (אֵר) héber megfelelője csupán egy betűvel tér el egymástól, ami a kiejtésben nem jelent számottevő különbséget.<sup>54</sup> Létezik is egy olyan arám fordítás, ahol a Genézis 3:21-ben a bőrruha helyett fényruha szerepel.<sup>55</sup> Ennek azért van jelentősége, mert látható ebből, hogy vagy szándékosan, vagy másolási hiba következtében, de összekeverhető a két szó. Én úgy gondolom, hogy a Jahvista, bár nem mondta ki, hogy a meztelenség tulajdonképpen nem is volt az, mert fénybe, dicsőségbe öltözött az első emberpár, de utalt rá egy szójáték használatával. A Jahvista azt szeretne volna sugallni a bőr és fény szembeállításával, hogy a dicsőség ragyogó ruhája elveszett, a bőrruha bár helyreállít valamit az Isten és ember közötti viszonyban, de mégsem ugyanazt az eredeti állapotot idézi elő.

### Bibliai bizonyítékok

A Szentírás alapján is igazolható, hogy a dicsőség és a világosság, fényesség vagy a ragyogás kapcsolatban állnak egymással.

1. Mind a két testamentumban megfigyelhető az a jelenség, hogy Isten felhőben jelenik meg (2Móz 15:10; 2Móz 40:34; 5Móz 5:22; 1Kir 8:11; Mt 17:5; Mk 9:7; Lk 9:31-35; ApCsel 1:9). Ettől függetlenül nem szabad arra a téves következtetésre jutni, hogy Isten dicsősége a felhőben mutatkozik meg. A felhő csak eltakarja Isten dicsőségét az emberi szemek elől. A

---

<sup>52</sup> KITTEL, G.: δόξα, in: Kittel, G.: *Theological Dictionary of the New Testament* (eredeti címe: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*), Vol. 2., Eerdmans, Michigan, 1977, 235.

<sup>53</sup> WEINFELD, M.: כְּבוֹד, in: Botterweck, G. J. – Ringgren, H. – Fabry, H.-J.: *Theological Dictionary of the Old Testament* (Eredeti címe: *Theologisches Wörterbuch zum alten Testament*, Band 4. 1982. 1984), Vol. 7., Michigan, Eerdmans, 1995, 23.

<sup>54</sup> LAMBLEN, S. N.: *From Fig Leaves to Fingernails*, 87.

<sup>55</sup> TAKÁCS, GY.: *A Jelenések könyve. Exegézis*, Győr, Paulus Hungarus – Kairosz, 2000, 93.

tűz vagy a fényesség az igazi jele Isten dicsősége megjelenésének.<sup>56</sup> Néhány igét szeretnék bizonyítékként felhozni.<sup>57</sup> Azért fontos sorra venni ezeket az igéket (lásd az 1. számú mellékletben), hogy lássuk, Isten dicsőségének megjelenésével általában együtt jár a fényesség. Még ha konkrétan nem is említi a Biblia bizonyos versekben a fényességet, hanem csak a tüzet, akkor is tudhatjuk, hogy itt a fényességről esik szó, hiszen a tűz fényes, fényt ad. A tűz képe Istennek arra a tulajdonságára emlékezteti Izráelt, hogy Istent félni kell, mert haragja lángra lobbanhat, mint ahogyan az meg is történt a táborégés alkalmával (4Móz 11:1-3). De, ha félik őt, akkor, mint ahogyan a tűz meleget és fényt ad, róluk is gondot visel az Isten. A fényesség Istennek a megfoghatatlanságára, láthatatlanságára utal.<sup>58</sup> A fény szükséges az élethez, nemcsak a fotoszintetizáló növények számára, hanem az embereknek is. A fény életet ad, és rendkívül nagy ereje van, annak ellenére, hogy sok esetben nem látható. A כבוד szó egyébként erőt is jelenthet.<sup>59</sup>

Talán az egyik legfontosabb bizonyíték az lehet a dicsőség és a fényesség fogalmának összefonódására, hogy Mózes arca ragyogott, amikor vagy miután látta az Atya dicsőségét (2Móz 34:29-35). Izráel fiai nem bírták elviselni Mózes arcának ragyogását, ezért Mózesnek egy lepellel kellett eltakarnia arcát. Pál apostol a következőféleképpen interpretálja ezt a történetet: „*Ha pedig a halálnak betűkkel kőbe vésett szolgálata dicsőséges volt, úgy, hogy Izráel fiai nem tudtak Mózes arcára nézni arcának múlandó dicsősége miatt, hogyne volna még dicsőségesebb a Lélek szolgálata?*” (2Kor 3:7-8)

Az imént idézett versek közül kettőben (Jób 37:22; ApCsel 22:11) nem olvashatjuk a dicsőség kifejezést, csupán a ragyogást. Ez azért van így, mivel a héber כבוד és a görög δόξα főnevet ezekben a versekben nem dicsőségnek, hanem ragyogásnak fordítja a Magyar Bibliatanács. Kell-e ennél több bizonyíték arra nézve, hogy a dicsőség és a fényesség összetartozó fogalmak?

---

<sup>56</sup> KITTEL: δόξα, 240.

<sup>57</sup> Lásd: 1. számú melléklet.

<sup>58</sup> WEINFELD: כבוד, 31.

<sup>59</sup> i.m., 25.

2. Nemcsak a fényesség és a dicsőség kapcsolható össze, hanem a Bibliából is igazolható, hogy a fehér színű és a fényes ruha is, s mivel a példáimat pont a Jézus megdicsőüléséről szóló történetekből hozom, ezért mind a három fogalom összefüggésbe hozható egymással. Márk (9:3) azt írja a Jézus megdicsőüléséről szóló történetben, hogy a Mester ruhája olyan tündöklő fehérré lett, amilyenre ruhafestő nem tud festeni. Márk itt a **στίλβω** szót használja, ami azt jelenti, hogy fényesnek lenni, ragyogni. Lukács szerint Jézus arca elváltozott, és ruhája féhéren tündöklött (9:29). Ebben a versben az **ἐξαστράπτω** szerepel, ami olyan villanásra, ragyogásra utal, mint a villámé. Máténál találjuk a legvilágosabb magyarázatot arra, hogy milyen is volt Jézus öltözéke a megdicsőülésekor: „*És szemük láttára elváltozott: arca fénylett, mint a nap, ruhája pedig féhéren ragyogott, mint a fény.*” (17:2) Azt hiszem, itt nem szükséges a görög szavak fordításával is alátámasztanom, hogy „féhéren ragyogás”-ról van szó. Egyébként tapasztalati úton is bizonyítható, hogy a fény olykor fehérnek látszik.

3. Ezek után már csak az a dolgunk, hogy a meztelenséget, a bűn miatti szégyent összekapcsoljuk a dicsőséggel, a fényességgel. Láthatjuk a 2. számú mellékletben felsorolt az igékből, hogy a dicsőségnek a gyalázat az ellentéte, ami ugyanazt jelenti, mint a szégyen. Lehet, hogy a Jahvista nem mondta ki, hogy azért nem szégyellték magukat egymás előtt öszsüleink, mert megvolt még a dicsőségük, becsületük, méltóságuk egymás és Isten előtt, de valószínűleg ezt a mű olvasói kimondatlanul is értették. (A כבוד és a δόξα főneveknek ugyanis ilyen jelentéseik is vannak.)<sup>60</sup> A Róm 3:23 pedig mintha pontosan a bűnbeesés történetére hivatkozva állítaná, hogy az eredendő bűn miatt mindenki elveszítette a dicsőségét.<sup>61</sup>

4. Végül pedig azt kell bizonyítanunk, hogy Isten a hívő embert dicsőségébe fogadja, dicsőségében részesíti majd az örökkévalóságban. A 3. számú mellékletben felsorolt versekből kiderül, hogy Isten dicsőségébe, vagyis országába csak az igazak, a feddhetetlenek, a hívők juthatnak be. Az új Jeruzsálemről szóló próféciában (Ézs 4:3-5), vonatkozzon az akár a földre, akár a mennyekre, megjelenik az a kép is, hogy Sion leányának meg kell tisztulnia szennytől, ezért Isten le fogja öblíteni őt ítélő lelkével. A mennyei Jeruzsálembe való

---

<sup>60</sup> KITTEL: δόξα, 237.; WEINFELD: כבוד, 26.

<sup>61</sup> TAKÁCS: *A Jelenések könyve*, 93.

bemenetelnek is előfeltétele a tiszta ruha János szerint, ami egyértelműen a „lelki tisztaságra” utal. Hiszen ki is mondja János, hogy a mennyei Jeruzsálembe tisztátalanok nem juthatnak be, s ezután olyan bűnöket említ, mint például hazugság (Jel 21:26), vagyis nem fizikai tisztátalanságra céloz János.

Azonban az Úr nemcsak dicsőségébe fogad minket, hanem dicsőségében is részesít, ezáltal a mi testünket is Krisztus dicsőséges testéhez hasonlónak formálja. Pál a 2Kor 3:4-18-ban Mózes arcának ragyogását, dicsőségét Jézus dicsőségével hasonlítja össze. Mózes leplett az arcára, mert az emberek nem tudták elviselni arcának tündöklését. Pál szerint ez a lepel csak akkor vétetik el, amikor megtérnek az Úrhoz. Lepel nélkül, fedetlen arccal, vagyis megtérve pedig, ahogyan Krisztusba, a tükörbe nézünk, mi is hasonlónak válunk hozzá.

Az 1Kor 15:40-43-ban Pál kijelenti, hogy más a mennyei testek fényessége, mint a földieké. Azt mondja, hogy ez igaz a halottak feltámadására is. Ezután azokat a képeket használja, amelyeket később a romolhatatlanságba, halhatatlanságba való öltözésről ír: *„Mert e romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és e halandónak halhatatlanságba.”* (1Kor 15:53) Tehát ezekből az igékből az következik, hogy a földi test halandó, romlandó és gyalázatos, a mennyei pedig halhatatlan, romolhatatlan és dicsőséges; illetve az is, hogy használatos volt a dicsőséges test felvételére az „öltözni” kifejezés. Az Ef 5:25-27-ben is megfigyelhető az öltözködés szimbolikájának a használata, hiszen Pál szerint Krisztus az egyházat dicsőségben akarja maga elé állítani, úgy hogy tiszta legyen, és ne legyen rajta folt vagy ránc. Ezek a szavak a Jelenések könyvében lévő tiszta ruhára utalhatnak. Pál ezt a képet akkor használja, amikor a férfiakat feleségük szeretetére inti. A férfiaknak úgy kell szeretniük a feleségüket, mint Krisztus az egyházat. Nem ritka a Bibliában, hogy a Krisztus feleségeként ábrázolják a menyasszonyt. Az Apokalipszisben is a Bárány menyasszonya az Egyház. Mostmár meggyőződhetünk róla, hogy van párhuzam ennek a passzusnak az öltözködési szimbolikája és a Jelenések könyvében szereplő fehér vagy fényes, tiszta ruha szimbolikája között. A Róm 8:21-ből és a 2 Tim 2:10 alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a dicsőségből való részesedés az üdvösséggel, a szabadítással is együtt jár, vagyis igaz az, hogy a megváltottak kapják a fehér vagy a fényes ruhát.<sup>62</sup>

Ismeretes, hogy a Bárány, vagyis Jézus menyasszonya az Egyház, viszont az különös, hogy János a menyasszonyt a mennyei Jeruzsálem képében mutatja be (Jel 21:9). Hogy lehet egyszerre hely is meg személy is a menyasszony? Nos, ez az apokaliptikus irodalomban, főleg

---

<sup>62</sup> WEINFELD: כבוד, 33.

Jánosnál lehetséges. A képek összecsúsíthatnak: lehet egyszerre valami személy is és hely is. Jól tudjuk, hogy a mennyei Jeruzsálembe csak azok léphetnek be, akik tiszták, és nevük be van írva a Bárány életkönyvébe (Jel 21:26-27). Azoknak a neve van beírva a Bárány életkönyvébe, akik nem szennyezték be ruhájukat, győztek, és így fehér ruhába öltözhetnek (Jel 3:4-5). Vagyis a tiszta, fehér ruhába öltözöttekből áll az új Jeruzsálem lakóközössége. A város pedig fényes lesz, Napra nem lesz szükség, mert Isten dicsősége fogja beragyogni. Ha ez igaz a városra, akkor igaz a személyre is, vagyis a menyasszonyra, az Egyházra, mint közösségre, de az egyes emberre is, mint egyháztagokra. A hívő ember részesedni fog Isten dicsőségéből. Nemcsak Isten dicsőségében, közelségében lakhatunk (Jel 21:22), mint egykor az Éden kertjében, hanem a mi testünk is dicsőségessé válik, amilyen volt egykoron.<sup>63</sup>

### **Zsidó írásokból származó bizonyítékok**

A Jelenések könyvének keletkezési idejét a legtöbb tudós Domitianus császár uralkodásának végére teszi (Kr. u. 95-96). Yarbo Collins szerint bizonyos, hogy Kr. u. 70 után írhatta meg János az Apokalipszist.<sup>64</sup> Ebből adódóan olyan írásokat kell találnom, amelyek az ezt megelőző időkből valók, mivel János felhasználhatta azokat könyve szimbólumrendszerének megalkotásához.<sup>65</sup>

#### *Jézus, Sirák fia könyve*

A könyv szövege eredetileg héber, ám ennek csupán kétharmada került elő (Kairóból, Qumránból és Masszada erődjéből). Csak a szír és a görög fordítás teljes. Mivel latin fordításai nagymértékben eltérnek egymástól, ezért egyházi használata a görög szövegen alapszik. Szerzője a héber szöveg szerint Simeon, Jésua (Jézus) fia, Eleázár fia, Sirák fia. A

---

<sup>63</sup> János bizonyosan használta a paradicsomi történet elemeit, hiszen az élet fája motívumot, és az új teremtés teológiáját is arra építi. Egyértelmű a párhuzam az új Jeruzsálem és az Éden-kert között. Isten új eget és új földet alkot (Jel 21:1), ahogyan az első teremtéskor tette. A mennyei Jeruzsálemben nem lesz többé halál, gyász, fájdalom (Jel 21:4), ahogyan az Éden kertjében sem volt. Nem lesz a városban templom, ahogyan a kertben sem volt, mivel Isten az emberrel fog lakni (Jel 21:3).

<sup>64</sup> COLLINS, Y.: Jelenések könyve, in: Thorday, A.: *Jeromos Bibliakommentár*, 2. kötet, *Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Eredeti címe: The New Jerome Biblical Commentary, 1990), Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2003, 634.

<sup>65</sup> A hely szűke miatt csak a fontosabb írásokat emelem ki.

görög szöveg szerint Jézus, Sirák fia a jeruzsálemi Eleázár unokája a könyv írója. Címe a görög szövegben: Jézus, Sirák fia bölcsessége. A latin fordítás címe: Ecclesiasticus, ami annyit tesz: egyházi. Ezzel a címmel az egyházatyák két dologra akartak utalni. Az első: bár ez a mű a héber kánonba nem került be, az egyház használja. Második: ez a mű szellemi rokonságban áll a Prédikátor könyvével. Keletkezési idejét a fordító az Előszóban elárulja: Euergetész király 38. évében találta meg. Ez Kr. e. 132-ben volt, vagyis az író Kr.e. 190-ben jegyezte le nagyapja bölcsességeit.<sup>66</sup> A könyv praktikus tanácsokat közöl a mindennapi élet minden területéről. Célja olyan embereket nevelni, akik őrzik a hagyományos, Istennek tetsző értékrendet a Kr. e. 2. század erősen hellenizálódó világában.<sup>67</sup>

A szerző ezt a megállapítást teszi a 49:16-ban Ádámról: „*Dicsőséget adtak Sémnek és Sétnek az emberek között, de minden teremtetett lénynél feljebbvaló volt Ádám.*”<sup>68</sup> Érdekes módon Hajnal Piroska tanulmányában más fordítás szerepel: „De minden élő fölülmul Ádám fénylő dicsősége.”<sup>69</sup> Végülis mind a két fordításból kiderül, hogy Ádám dicsőségben volt feljebbvaló minden teremtménynél. Az 50. fejezetben elég hosszasan (21 versen keresztül) dicséri a szerző Simeon főpapot. Ezekből a versekből szeretnék idézni néhányat, amelyek a témám szempontjából fontosnak bizonyultak:

„*Mennyire felmagasztosult, mikor ott tolongott körülötte a nép, amikor kilépett a szenthely kárpitja mögül! Mint a hajnalcsillag a felhők között, mint a telihold a két napvilág között, mint a Magasságos temploma fölött világító Nap, mint szivárvány, mely a fényes felhők közt ragyog.*”  
(50:5-7)

Már ezekből a versekből is kiderül, hogy a hasonlatokban található összes kép közös jellemzője, hogy a fényre utalnak, ami a szenthely kárpitja mögül kilépő főpapot körülveszi. Még nyilvánvalóbbá válik ez a 11. versből:

---

<sup>66</sup> MAGYAR BIBLIATÁRSULAT SZÖVEGGONDOZÓ BIZOTTSÁGA (szerk.): *Deuterokanonikus bibliai könyvek. A Septuaginta alapján*, Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2004, 62.

<sup>67</sup> HAJNAL, P.: Az ember helye a Teremtésben és az első ember (Ádám) ben Szira könyvében (15, 11-20), in: Zsengellér József (szerk.): *Hagyomány és előzmény. Intertestamentális tanulmányok* (Simeon könyvek 4.), Pápa, Pápai Református Teológiai Akadémia, 2004, 43.

<sup>68</sup> MAGYAR BIBLIATÁRSULAT SZÖVEGGONDOZÓ BIZOTTSÁGA (szerk.): *Deuterokanonikus bibliai könyvek. A Septuaginta alapján*, Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2004, 106.

<sup>69</sup> HAJNAL: Az ember helye a Teremtésben, 49. Sajnos, az eredeti szöveget nem állt módomban beszerezni, hogy megvizsgálhassam, mi lehet a helyes fordítás.

*„Mikor magára vette fénylő köntösét, és beöltöztették a dicső tökéletességbe, amikor felment a szent oltárhoz: dicsőséggel töltötte be a szenthely területét.”*

Nem vitás, hogy megjelenik itt a dicsőség fénylő köntösének motívuma.

### *Qumráni Tekercsek*

A Qumráni Tekercseket, noha elég későn, 1947-ben találták meg,<sup>70</sup> mégis a szövegek meglehetősen régiek. Néhány közülük keletkezési idejét tekintve a Kr. e. 2. század elejére datálható, nagyobb részük viszont ennél későbbi, azonban egyik szöveget sem írták Kr. u. 1. század közepe után.<sup>71</sup> A szövegek szerzői valószínűleg az esszénusok közül kerülhettek ki.

A Qumráni Tekercsekben fontos motívum a dicsőség (CD 3:20; 1QS 4:23; 1QH 17:5; 1QS 4:16.24; 4Q171 3:1-2). Az iratokból az csendül ki, hogy az esszénusok hittek abban, hogy az eszkatonban Isten helyreállítja az ember eredeti állapotát, vagyis az első emberpár által elvesztett dicsőség újra az igazaké lehet.<sup>72</sup>

### *Jubileumok könyve*

Lambden szerint ez a könyv tartalmazza a legkorábbi posztbiblikus utalást a meztelenség és a felruházottság motívumára vonatkozóan, hiszen a könyv Kr. e. 100-150 körül keletkezhetett.<sup>73</sup> Az író elmondása alapján a könyvet Mózes írta, akinek egy angyal diktálta a mű szövegét 40 nap és 40 éjjel.<sup>74</sup> A szöveg eredeti nyelve a héber volt, majd ezt fordították görögre, amit aztán etióp nyelvre ültettek át. Csak ez maradt fent teljes

---

<sup>70</sup> FRÖHLICH, I.: *A qumráni szövegek magyarul*, (Studia Orientalia), Piliscsaba-Budapest, Szent István Társulat, 2000, 5.

<sup>71</sup> i.m., 10.

<sup>72</sup> LAMBDEN: *From Fig Leaves to Fingernails*, 78.

<sup>73</sup> i.m., 82.

<sup>74</sup> FRENKEL, É.: *A Jubileumok könyve. Adalékok az ókori zsidóság egyik chronológiai művéhez. Bölcsészettudományi értekezés*, Budapest, Sárkány nyomda r.-t., 1930, 4.

egészeiben.<sup>75</sup> Az író kronologikus szerkezetben, mintegy naptárszerűen meséli el az 1Móz 1-től az 2Móz 12-ig felbukkanó történeteket.<sup>76</sup> A szerző jóbél ciklusokra (49 év) osztja fel a történések folyamatát. Innen kapta a nevét a könyv.<sup>77</sup> A 3. rész egy hét éves édeni periódusról szól, ami a meztelenség és a szegény nélküliség ideje volt. Ez az időszak a bűnbeeséssel ért véget. Ádám, miután bőrruhát kapott Istentől, vagyis Isten eltakarta szegényét (3:28), égőáldozatot mutatott be. A 3:31 szerint mindenkinek, aki ismeri a törvényt, el kell takarnia a szegényét, nem úgy, mint a pogányok. Ez a kiszólás arra céloz, hogy a zsidók elítélték a pogányok meztelenségét. Az 1Makk 10:10 és következő versekből tudjuk, hogy a zsidók elleneztek, hogy közülük bárki is részt vegyen a görög atlétikai játékokban. A résztvevők ezzel szemben azzal érveltek, hogy Ádám is meztelen volt az Éden-kertben.<sup>78</sup>

### *Énók könyve*

Énók könyve a legterjedelmesebb apokalipszis. Öt részre vagy könyvre bontható. Az első rész (1-36 fejezet) az angyalok bukásáról szól, valamint Énók földi és alvilági utazásairól. A második rész (37-71 fejezet) a Messiás eljövételét mondja el, illetve a bűnösök és az igazak lakhelyéről és állapotáról ír. A harmadik részben (72-82 fejezet) Uriel angyal, mint egy idegenvezető, megmutatja Énóknak az égitesteket. A negyedik részben (106-108 fejezet) Énók két látomásban „meséli el” az özönvíz történetét. Az utolsó részben Énók a büntetések és a jutalmak előtérbe helyezésével int és buzdít. A könyvek különböző időkben keletkeztek, de mindegyik Kr. e. 2. század és a Kr. u. 1. század között. János ismerhette ezt a könyvet, hiszen még a Zsidókhoz írt levél írója is idézi (Zsid 14). A könyv származási helye Júdea lehet, eredeti nyelve pedig az arám, viszont csak etióp fordításban maradt ránk. Bizonyos, hogy Qumránban már használták ezt az apokalipszist a keresztyénség megszületése előtt.<sup>79</sup>

---

<sup>75</sup> NICKELSBURG, G. W. E.: *Jewish Literature between the Bible and the Mishna. A Historical and Literary Introduction*, Mineapolis, Fortress Press, 2005. 74.

<sup>76</sup> i.m., 69.

<sup>77</sup> FRENKEL: *A Jubileumok könyve*, 10.

<sup>78</sup> LAMBLEN: *From Fig Leaves to Fingernails*, 83.

<sup>79</sup> DÖRÖMBÖZI, J.: *Apokalipszisek (Apokrif iratok)*, Budapest, Telosz Kiadó, 1997, 184.; KIM, J. H.: *The Significance of Clothing Imagery in Pauline Corpus*, 30-31.; BENYIK, GY.: Az intertestamentális kor irodalmának néhány jellemző sajátossága, in: Zsengellér József (szerk.): *Hagyomány és előzmény.*

### A.) Isten öltözéke

A könyv szerzője Istent sok helyen (14:19; 22:14; 25:7; 27:3; 36:4; 40:3; 63:2; 75:3; 83:8; 91:13; 102:3) a dicsőség fogalmában testesíti meg.<sup>80</sup> Isten a Nagy dicsőség (14:20a), a Dicsőséges (14:21). Énók Isten ruháját úgy festi le, mint ami fényesebb volt, mint a Nap, és fehérebb volt, mint a hó (14:20). Senki sem láthatta az arcát, még az angyalok sem (14:21). Ugye, milyen ismerősek ezek a képek? Énók ezen állítása Isten öltözékéről igazolja a tézisémet, miszerint a fehér és a fényes jelzőt felváltva használták, hiszen ugyanarra a dologra akartak velük utalni, mégpedig az Úr fényes dicsőségére.<sup>81</sup>

### B.) Az igazak öltözéke

A könyv második részében esik szó az igazak jutalmáról, a megváltásról és öltözékükről. A 62:15-16-ban azt olvashatjuk, hogy a kiválasztottak a dicsőség ruhájába öltözhetnek. Ezek a ruhák az élet ruháivá válnak, nem fognak elkopni, s a dicsőség sem fog elfogyni. Szemmel láthatóan ezek a versek is azt bizonyítják, hogy az igazak, akikről János is ír a Jelenések könyvében, a dicsőség ruhájába fognak öltözni a feltámadáskor. Bár Charles szerint ezek a versek nem a feltámadásra utalnak.<sup>82</sup> Az is észrevehető, hogy a szerző a dicsőség ruháját az élet ruhájával azonosítja, hiszen felváltva használja ezeket a kifejezéseket.<sup>83</sup>

### *Mózes apokalipszise*

Sokak szerint ez a cím nem igazán helytálló a könyv műfaját tekintve, hiszen nem tekinthető apokalipszisnek, bár tartalmaz apokaliptikus elemeket, mint például kinyilatkoztatás, végítélet. A szerzőjét illetőleg is tévesnek titulálják a címet,<sup>84</sup> mivel nem

---

*Intertestamentális tanulmányok* (Simeon könyvek 4.), Pápa, Pápai Református Teológiai Akadémia, 2004. 20-21.

<sup>80</sup> KIM: *The Significance of Clothing Imagery in Pauline Corpus*, 33.

<sup>81</sup> CHARLES, R. H.: *The Book of Enoch or 1 Enoch*, Oxford, Clarendon Press, 1912, 34.

<sup>82</sup> CHARLES: *The Book of Enoch or 1 Enoch*, 125.

<sup>83</sup> KIM: *The Significance of Clothing Imagery in Pauline Corpus*, 35.

<sup>84</sup> i.m., 37.

valószínű, hogy Mózes írta ezt a művet, hiszen Krisztus születése körüli időben írhatták héber nyelven. A görög fordítása és a latin átdolgozása (Vita Adame et Evae)<sup>85</sup> a Kr. u. 4. század körül készülhetett, ám ennek ellenére nem mutatható ki benne keresztyén hatás.<sup>86</sup>

A könyv Ádám és Éva életéről szól. Ádám haldoklik, azonban Sét és Éva nem menthetik meg, mert Mihály arkangyal nem engedi, hogy gyógyító olajat hozzanak neki a Paradicsomból. Az angyal azzal vigasztalja őket, hogy minden test fel fog támadni az idők végezetén, így az Ádámé is. Éva és Sét hazamennek; Ádám megkéri Évát, hogy mesélje el a bűnbeesés történetét a gyerekeiknek. Ezután Ádám meghal, lelkét megtisztítják az Acheron tavában, majd felvételik a Paradicsomba, ahol teremtésének porába temetik el. Hat nap elteltével Éva is meghal.<sup>87</sup>

A 20 és 21. pontokban fontos információkat találhatunk a tézisem bizonyításához. Íme egy idézet a 20. pontból:

*„És abban a pillanatban felnyílt a szemem és megláttam, hogy meztelen vagyok, elveszítettem az igaz állapotát, amelyet viseltem. Sírva fakadtam, és így szóltam: „Miért tetted ezt velem, hogy elveszett a dicsőségem, amelyet viseltem?”*

Éva elmondásából az is kiderül, hogy a jó és a rossz tudásának fája egy fügefafa volt, és annak a leveleiből készítettek maguknak kötenyt. Éva a bűnbeesés következményét úgy fogalmazza meg, hogy eltávolította őket Isten dicsőségétől.<sup>88</sup> Egyértelmű tehát, hogy a Jelenések könyvének előállása előtt már volt egy olyan képzet, hogy Ádám és Éva a dicsőség ragyogó ruháját viselték a bűneset előtt, viszont a bűneset következtében elveszítették dicsőségüket. Nem értek egyet Anderson-nal, aki azt állítja, hogy Ádám az angyali állapotát halandóságra cserélte.<sup>89</sup> Nem tenném egyenlővé az embert egy angyallal, bár hasonló jegyeket mutathatott Ádám, mint az angyalok, hiszen az angyalok öltözéke is fehér vagy fényes volt, de Isten mégis különbséget tesz az angyalok és az emberek csoportja között.

---

<sup>85</sup> NICKELSBURG: Jewish Literature between the Bible and the Mishna, 327.

<sup>86</sup> DÖRÖMBÖZI: Apokalipszisek, 184.

<sup>87</sup> i.m., 5-15.

<sup>88</sup> DÖRÖMBÖZI: Apokalipszisek, 9.

<sup>89</sup> ANDERSON, G. A.: *The Genesis of Perfection. Adam and Eve in Jewish and Christian Imagination*, Louisville, Westminster John Knox Press, 2001, 127.

## Ruhaváltás mint rítus az őskeresztyének keresztelési gyakorlatában

Kevés dokumentumunk van az 1. századi őskeresztyének keresztelési gyakorlatáról. A legkorábbi utalás a keresztelési szokásokra Tamás evangéliumában olvasható, amely a 2. század első feléből származik, s valószínűleg az 1. századi szokásokra reflektál.<sup>90</sup> A 37. részben a tanítványok azt kérdezik Jézustól, hogy mikor jelenti ki magát nekik, és mikor fogják őt látni. Jézus erre azt válaszolja, hogy amikor szégyen nélkül leöltöznék, és amikor a ruháikat a lábuk alá teszik, és rátaposnak, akkor fogják látni az Élő Isten Fiát, és nem fognak félni.<sup>91</sup> Jézusnak ebből a válaszból az következik, hogy a keresztelés alkalmával a keresztséget kérő személynek le kellett öltöznie, a ruháit a földre kellett dobnia, és azokat meztelenül meg kellett taposnia. Ezután a szertartás után látja meg a keresztelés alatt álló Jézust, és nem fog félni. A félelem és a szégyen nélkülség kifejezések az 1Móz 2. fejezetének 25. versét visszhangozzák.

Még alaposabban szemügyre vehető a keresztelés ceremóniája Hippolytus Apostoli hagyomány című művében, amit a 2. század végén alkotott. A 21. hasábján azt írja Hippolytus, hogy amikor a keresztség kész, a keresztelendő személy leveszi a ruháit, majd megkenik őt az ördögűzés olajával. Ezután következik a bemelegítés, természetesen meztelenül. Háromszor kell a megkeresztelendő személynek alámerülnie, s közben vallást tennie arról, hogy hisz Istenben, Jézus Krisztusban és a Szentlélekben. Ezután kijöhet a vízből, a presbiter pedig megkeni őt a hálaadás olajával. Ezután felöltöztetett, és a gyülekezet teljes értékű tagjának számított.<sup>92</sup>

A patrisztikus dokumentumokból még jobban megérthetjük, hogy a keresztelés egyes rítusai alatt mit érthettek az őskeresztyének. Jeremiás, a Fabiolához írott levelének 19. versében azt írja, hogy amikor a keresztelést kérő készen áll a Krisztus öltözkédésének viselésére, akkor a bőrruhát leveszik róla, és gyolcsruhába öltöztetik, amiben nincs halál, azonban teljesen fehér, amikor kiemelkednek a vízből, igazságban kötik fel az ágyékkötőket, és a múltjuk minden szégyene be lesz takarva. Jeremiás leveléből egyértelművé válik, hogy a keresztelés szimbolikus aktusai visszautalnak az Ádám és Éva paradicsomi történetére.

---

<sup>90</sup> KIM: The Significance of Clothing Imagery in the Pauline Corpus, 99.

<sup>91</sup> i.m., 98.

<sup>92</sup> i.m., 99.

Az említett írások alapján a következőféleképpen lehet rekonstruálni a keresztelés menetét: A keresztelést kérő személynek meztelenre kell öltöznie, ez a bőrruha levétele. A megkeresztelendő személynek a ruháit a földre kell dobnia, és rá kell állnia, meg kell taposnia, azt jelezve ezzel a mozdulattal, hogy az őemberét megöldökölte magában. Ez előtt vagy ezután megkenik az ördögűzés olajával. Majd háromszor kell alámerülnie a vízbe, s közben vallást kell tennie, hogy hisz az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekben. Ezután kijöhet a vízből, megkenik a hálaadás olajával, aztán fehér gyolcsba öltöztetik. Kim szerint nem biztos, hogy már az első században is fehér ruhába öltöztették a megkeresztelteket, mivel abból a korból nem maradt fenn a keresztelés gyakorlatáról szóló írás. Én azt gondolom, hogy akár fehér gyolcsba öltöztek a kereszteléskor, akár nem, szemmel látható a párhuzam az első Ádám és az utolsó Ádám öltözéke között a keresztelés gyakorlatában. Lehet, hogy a fehér gyolcsot mint szimbólumot csak János hatására kezdték el használni az őskeresztyének - bár ezt kétkem - de a ruhaváltás rítusának üzenete már akkor is megvolt. Az első Ádám bőrruhája, bár helyreállított valamit az Isten és ember közötti kapcsolatban, de mégsem állította helyre azt teljesen. Ezt a ruhát, mely a bűnös állapot jelképe itt, meg kell taposni. Az alámerülés azt jelképezi, hogy Krisztussal együtt meghalunk a bűnnek, a vízből való kiemelkedés pedig feltámadásra emlékeztet: Krisztussal együtt feltámadunk az örök életre. Az örök élethez új öltözők is szükségesek, a feltámadott, megdicsőült test, amit a fehér ruha szimbolizál. Az Újszövetségben megfigyelhetjük ezeknek a gondolatoknak a nyomait (Róm 6:1-11). A Gal 3:27-ben például ez áll: *„Akik Krisztusba keresztelekedtetek meg, Krisztust öltöttétek magatokra.”* Ebből a versből egyértelműen kiderül, hogy az öltözködés szimbolikája már az 1. századi keresztyének gyakorlatában is jelent volt.

## ÖSSZEGZÉS

Bár jobbra magától értetődő lehetne, hogy párhuzamokat keressünk a történelem kezdetéről és a végéről szóló írárok között, mégis az általam vizsgált Teremtés<sup>93</sup> és Jelenések könyve kommentárokban<sup>94</sup> mindössze egy utalást<sup>95</sup> találtam erre vonatkozólag. Pedig

---

<sup>93</sup> A Genezis-kommentárokból a 2:25, a 3:7 és a 3:21 versek magyarázatait vizsgáltam, de miután a bűneset előtti meztelenség hozható összefüggésbe a Jelenések könyvében szereplő fehér ruhával, ezért most csak azokra az oldalszámokra hivatkozok, amelyeken 2. rész 25. verséhez fűzött magyarázatok találhatóak. CALVIN, J.: *Commentary on Genesis*, Volume 1., Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1948, 137; DODDS, M.: *Genesis* (Hand-Books for Bible Classes and Private Students), Edinburgh, T & T Clark, 1909, 13-14; SKINNER, J.: *Genesis*, Edinburgh, T & T Clark, 1930, 69; BUDDE, K.: *Die biblische Paradiesesgeschichte* (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 60), Verlag von Alfred Töppelmann, Giessen, 1932, 40-42; VON RAD, G.: *Genesis* (Eredeti címe: Das erste Buch Mose: Genesis; The Old Testament Library), Philadelphia, Westminster Press, 1952, 83-84; FRITSCH, C. T.: *Genesis* (Layman's Bible Commentaries), London, SCM Press, 1960, 30; ELIOTT, R. H.: *The Message of Genesis. A Theological Interpretation* (Abbott Books), St. Louis, The Bethany Press, 1962, 46-47; SPEISER, E. A.: *Genesis. Introduction, Translation, and Notes* (The Anchor Bible), New York, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, 1964, 25-28; GUNKEL, H.: *Genesis* (Göttinger Handkommentar zum Alten Testament), Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1964, 14; TÓTH, K.: Mózes első könyve. Genezis in: Bartha, T. (szerk.): *Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1968, 143; HAAG, E.: *Der Mensch am Anfang. Die alttestamentliche Paradiesvorstellung nach Genesis 2-3* (Trierer Theologische Studien 24), Trier, Paulinus-Verlag, 1970, 49-50; WESTERMANN, C.: *Schöpfung*, Stuttgart, Kreuz-Verlag, 1971, 134-136; WESTERMANN, C.: *Genesis*, Band 1., Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1974, 318-321. KNIGHT, A. F.: *Theology in pictures. A Commentary on Genesis. Chapters One to Eleven*, Edinburgh, Handsel Press, 1981, 31-32; BRUEGGEMANN, W.: *Genesis* (Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching), Atlanta, John Knox Press, 1982, 47; GOWAN, D. E.: *Genesis 1-11, From Eden to Babel* (JTC), Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1988, 49-51; ATKINSON, D.: *The message of Genesis 1-11. A dawn of creation*. (BST), Leicester, Inter.Varsity Press, 1990, 79; BRÄUMER, H.: *Das erste Buch Mose* (Wuppertaler Studienbibel), 1. Teil, Wuppertal, R. Brockhaus Verlag, 1991, 82; FRETHEIM, T. E.: *Genesis* in: Keck, L. E. (ed.): *The New Interpreter's Bible. A Commentary in Twelve Volumes*, Volume 1., Nashville, Abingdon Press, 1994, 354; RÓZSA, H.: *Kezdetkor teremtette Isten, A bibliai őstörténet magyarázata (Ter 1-11.)*, (A Biblia világa), Budapest, Jel Kiadó, 1997, 71; CLIFFORD, R. J. – MURPHY, R. E.: *Teremtés könyve* in: Thorday, A. (szerk.): *Jeromos Bibliakommentár I. Az Ószövetség könyveinek magyarázata* (Eredeti címe: The New Jerome Biblical Commentary, 1990), Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2002, 55.

<sup>94</sup> A Jelenések könyve kommentárokban a 19. rész 8. verséhez és a 19. fejezet 14. verséhez fűzött magyarázatokat vizsgáltam meg, mivel az egyik versben a fényes gyolcs szerepel, a másikban pedig a fehér ruha képe. SWETE, H. B.: *The Apocalypse of St. John. The Greek Text with Introduction, Notes and Indices*, Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1951, 247. 253-254; KOCSIS, E.: *Jelenések könyve* in: Bartha, T. (szerk.): *Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1968, 399. 400; WILCOCK, M.: *The Message of Revelation. I Saw Heaven Opened* (BST), Leicester, Inter.Varsity Press, 1975, 171-172. 182-184; MOUNCE, R. H.: *The Book of Revelation* (The New International Commentary on the New Testament), Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1977, 340. 346; BORING, M. E.: *Revelation*, in: Mays, J. M. (ed.): *Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*, Louisville, John Knox Press, 1989, 192-194. 197; KARNER, K.: *Apokalipszis. Fordítás és*

nyilvánvaló, hogy nem lehet véletlen, hogy mind az idők kezdetén, mind a végén Isten ruhát adományoz az embernek.

Dolgozatomban nyelvi, bibliai és Biblián kívüli zsidó írásokból származó bizonyítékokkal igyekeztem igazolni tézisemet, miszerint a fehér ruha, valójában a bűneset előtti „meztelenségünk” helyreállítása. Ádám és Éva a bűneset előtt tulajdonképpen nem is voltak meztelenek, hiszen Isten dicsősége ragyogta be őket, vagyis fényruhába, a dicsőség ruhájába öltözhettek. Így már érthető válik, hogy János miért választotta a fehér vagy fénylő ruhát a megváltottak öltözkéneke. A fehér és a fényes ruha a megdicsőült test jelképe is. A keresztelei szokásokból érthetővé válik, hogy hogyan kapcsolták össze az őskeresztyének a kezdet és a vég történetét. Az első Ádám bőrruháját viseljük magunkon a keresztelei előtt, ami az óemberünket jelképezi. Ám ezt le kell vetköznünk magunkról, ahogyan a keresztelei előtt meztelenre vetköztek az emberek. Meg kell öldökölnünk magunkban az óembert, úgy ahogy a keresztelei alkalmával rá kellett taposniuk az őskeresztyéneknek a régi ruhájukra. Az alámerülés a halált jelképezi, a vízből való kiemelkedés pedig a feltámadást, miután az utolsó Ádám ruhájába, tiszta, fehér gyolcsba öltöztek a megkeresztelek. Tehát a fehér öltözet azt az üzenetet rejtí magában, hogy a megváltottak részesülnek Isten dicsőségében; helyreáll a kapcsolat Isten és ember között. János valószínűleg azért nem meztelennek ábrázolja az üdvözülteket, mert az olvasók nem tudták volna, hogy „melyik meztelenségre” asszociáljanak: a bűneset előttire vagy a bűneset utánira. Ugyanis a bűneset előtti meztelenség minőségileg más volt, mint a bűneset utáni. A bűneset előtti az Istennel és az emberekkel, valamint a világgal való harmonikus, bűn nélküli kapcsolatot jelképezte, míg a bűneset utáni ennek az ellentétét. Az első meztelenség a dicsőség jelképe, a második a gyalázaté. A bűneset

---

*magyarázat*, Lajosmizse, Evangélikus Sajtóosztály Kiadása, 1990, 186. 190; RAVASZ, L.: *Az Újszövetség magyarázata II. Pál apostol levelei. A Zsidókhöz írt levél. A „közönséges” levelek. Jelenések könyve*. Budapest, A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1991, 422. 423; GAÁL, F.: *A Jelenések könyve*, Szeged, Ferences Nyomda és Könyvkiadó, 1999, 64. 65; ALMÁSI, T.: *A Jelenések könyve* (Érted –e, amit olvasol? A Biblia Újszövetségi Könyveinek Kommentárja), 2. kötet, Szokolya, GyuRó Art-Press, 1998, 209-210. 219; BEALE, G. K.: *The Book of Revelation. A Commentary on the Greek Text*, Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1999, 934-944. 960-961; COLLINS, Y.: Jelenések könyve, in: Thorday, A.: *Jeromos Bibliakommentár II. Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Eredeti címe: The New Jerome Biblical Commentary, 1990), Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2003, 656. 657; HOLTZ, T.: Die Offenbarung des Johannes in: Baltz, H. R. – Becker, J. – Lampe, P. et al.: *Das Neue Testament Deutsch*, Teilband 11, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2008, 122-123. 123-124; LENKEYNÉ SEMSEY, K.: *Jelenések könyve. „Íme, mindent újjá teszek.” Eszméletés, figyelmeztetés, küzdelem az emberért, a népekért*, 2. kötet, Debrecen, Magyar Református Egyház Doktorok Kollégiuma, 2011, 200. 207-211.

<sup>95</sup> TAKÁCS, GY.: *A Jelenések könyve. Exegézis*, Győr, Paulus Hungarus – Kairosz, 2000, 93-94.

előtti meztelenség, vagyis a ragyogó fehér ruha az élet ruhája, a bűneset utáni meztelenség pedig a halálé, hiszen a zsidó gondolkodás szerint igazi életnek az számít, ha Isten áldásaiban részesülünk, mert megtartjuk az ő parancsolatait (5Móz 30). Így már érthetővé válik az is, hogy miért nem haltak meg fizikailag ősszüleink a bűnük elkövetése után. A zsidó gondolkodás szerint ők is ugyanis meghaltak, hiszen megfosztotta Isten őket áldásaitól, elsősorban a dicsőség ruhájától.

Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy éppen az öltözködést választotta a szentíró üzenetének szimbolikus megfogalmazásához? Valószínűleg azért, mert a ruha és viselője között szoros kapcsolat van, nemcsak fizikailag, hanem jelképes értelemben is. Az öltözködés sokat elárul egy ember jelleméről. Persze nem szabad általánosítani, és előítélettel tekinteni a másik személy öltözetére. Viszont egy szimbolikus rendszerben mindenkit olyan ruhába lehet öltöztetni, ami valamit elárul a személyiségéről. Így már talán megérthetjük, hogy miért is olyan fontos az öltözködés szimbolikája a Bibliában.

## IRODALOMJEGYZÉK

ALMÁSI, T.: *A Jelenések könyve* (Érted –e, amit olvasol? A Biblia Újszövetségi Könyveinek Kommentárja), 2. kötet, Szokolya, GyuRó Art-Press, 1998.

ANDERSON, G. A.: *The Genesis of Perfection. Adam and Eve in Jewish and Christian Imagination*, Louisville, Westminster John Knox Press, 2001.

ATKINSON, D.: *The Message of Genesis 1-11. A Dawn of Creation*. (BST), Leicester, InterVarsity Press, 1990.

BAILEY, K. E.: Clothing, in: Metzger, C. (ed.): *The Oxford Companion to the Bible*, Oxford University Press, New York, 1993. 126-127.

BEALE, G. K.: *The Book of Revelation. A Commentary on the Greek Text*, Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1999.

BENYIK, GY.: Az intertestamentális kor irodalmának néhány jellemző sajátossága, in: Zsengellér József (szerk.): *Hagyomány és előzmény. Intertestamentális tanulmányok* (Simeon könyvek 4.), Pápa, Pápai Református Teológiai Akadémia, 2004. 13-22.

BÄURER, H.: Das erste Buch Mose (Wuppertaler Studienbibel), 1. Teil, Wuppertal, R. Brockhaus Verlag, 1991.

BUDDE, K.: *Die biblische Paradiesesgeschichte* (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 60), Verlag von Alfred Töppelmann, Giessen, 1932.

BORAAS, R. S.: Dress, in: Achtemeier, P. J. (ed.): *HarperCollins Bible Dictionary*, New York, HarperCollinsPublishers, 1996. 247-249.

BORING, M. E.: Revelation, in: Mays, J. M. (ed.): *Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*, Louisville, John Knox Press, 1989.

BRUEGGEMANN, W.: *Genesis* (Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching), Atlanta, John Knox Press, 1982.

CALVIN, J.: *Commentary on Genesis*, volume 1., Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1948.

CHARLES, R. H.: *The Book of Enoch or 1 Enoch*, Oxford, Clarendon Press, 1912.

CLIFFORD, R. J. – MURPHY, R. E.: Teremtés könyve in: Thorday, A. (szerk.): *Jeromos Bibliakommentár I. Az Ószövetség könyveinek magyarázata* (Eredeti címe: The New Jerome Biblical Commentary, 1990), Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2002.

CZEGLÉDY, S.: *Bibliai régiségtudomány*, 5. kötet, Tahitótfalu, Sylvester Nyomdai Műintézet, 1928.

COLLINS, Y.: Jelenések könyve, in: Thorday, A.: *Jeromos Bibliakommentár II. Az Újszövetség könyveinek magyarázata* (Eredeti címe: *The New Jerome Biblical Commentary*, 1990), Budapest, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2003.

DODDS, M.: *Genesis* (Hand-Books for Bible Classes and Private Students), Edinburgh, T & T Clark, 1909.

DOUGLES, J. D.: *The New Bible Dictionary*, Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1962.

DÖRÖMBÖZI, J.: *Apokalipszisek* (Apokrif iratok), Budapest, Telosz Kiadó, 1997.

EDWARDS, D. R.: Dress and Ornamentation, in: Freedman, D. N. (ed.): *The Anchor Bible Dictionary*, 2. kötet, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, 1992. 232-238.

ELIOTT, R. H.: *The Message of Genesis. A Theological Interpretation* (Abbott Books), St. Louis, The Bethany Press, 1962.

FEE, G. D.: *Revelation* (New Covenant Commentaries), Eugene, Cascade Books, 2011.

FRENKEL, É.: *A Jubileumok könyve. Adalékok az ókori zsidóság egyik chronológiai művéhez. Bölcsészetdoktori értekezés*, Budapest, Sárkány nyomda r.-t., 1930.

FRETHEIM, T. E.: Genesis in: Keck, L. E. (ed.): *The New Interpreter's Bible. A Commentary in Twelve Volumes*, Volume 1., Nashville, Abingdon Press, 1994.

FRITSCH, C. T.: *Genesis* (Layman's Bible Commentaries), London, SCM Press, 1960.

FRÖHLICH, I.: *A qumráni szövegek magyarul* (Studia Orientalia), Piliscsaba-Budapest, Szent István Társulat, 2000.

GAÁL, F.: *A Jelenések könyve*, Szeged, Ferences Nyomda és Könyvkiadó, 1994.

GAMBERONI, J.: לְבָרָא, in: Botterweck, G. J. – Ringgren, H. – Fabry, H.-J.: *Theological Dictionary of the Old Testament* (Eredeti címe: *Theologisches Wörterbuch zum alten Testament*, Band 4. 1982. 1984), volume 7., Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1995. 457-468.

GOWAN, D. E.: *Genesis 1-11. From Eden to Babel* (JTC), Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1988.

GUNKEL, H.: *Genesis* (Göttinger Handkommentar zum Alten Testament), Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1964.

HAAG, E.: Der Mensch am Anfang. *Die alttestamentliche Paradiesvorstellung nach Genesis 2-3* (Trierer Theologische Studien 24), Trier, Paulinus-Verlag, 1970.

HAAG, H.: Öltözet, in: uő (szerk.) *Bibliai Lexikon* (Eredeti címe: Bibel-Lexikon, 1968), Budapest, Szent István Társulat, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1989. 1363-1366.

HAJNAL, P.: Az ember helye a Teremtésben és az első ember (Ádám) ben Szira könyvében (15, 11-20), in: Zsengellér József (szerk.): *Hagyomány és előzmény. Intertestamentális tanulmányok* (Simeon könyvek 4.), Pápa, Pápai Református Teológiai Akadémia, 2004. 43-50.

HAULOTTE, E.: Ruha, in: Leon-Dufour, X. (szerk.): *Biblikus Teológiai Szótár* (Eredeti címe: Vocabulaire de theologie biblique, 1970), Budapest, Szent István Társulat, Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1972. 1142-1148.

HOLTZ, T.: Die Offenbarung des Johannes in: Baltz, H. R. – Becker, J. – Lampe, P. et al.: *Das Neue Testament Deutsch*, Teilband 11, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.

KARNER, K.: *Apokalipszis. Fordítás és magyarázat*, Lajosmizse, Evangélikus Sajtóosztály Kiadása, 1990.

KNIGHT, A. F.: *Theology in pictures. A Commentary on Genesis. Chapters One to Eleven*, Edinburgh, Handsel Press, 1981.

KIM, J. H.: *The Significance of Clothing Imagery in Pauline Corpus*, London, T & T Clark International, 2004.

KITTEL, G.: **δῶξα**, in: in: Kittel, G.: *Theological Dictionary of the New Testament* (eredeti címe: Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament), volume 2., WM. B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 1977. 232-255.

KING, P. J. – STAGER, L. E.: *Life in Biblical Israel*, Louisville, WJK Press, 2001.

KOCSIS, E.: Jelenések könyve in: Bartha, T. (szerk.): *Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1968.

LAMBDEN, S. N.: From Fig Leaves to Fingernails: Some Notes on the Garments of Adam and Eve in the Hebrew Bible and Select Early Postbiblical Jewish Writings, Lambden, in: Morris, P. - Sawyer, D. (Eds.): *A Walk in the Garden. Biblical, Iconographical and Literary Images of Eden* (JSOT Suppl. 136.), Sheffield, Academic Press, 1992. 74-90.

LENKEYNÉ SEMSEY, K.: *Jelenések könyve. „Íme, mindent újjá teszek.” Eszméltetés, figyelmeztetés, küzdelem az emberért, a népekért*, 2. kötet, Debrecen, Magyar Református Egyház Doktorok Kollégiuma, 2011.

MAGYAR BIBLIATÁRSULAT SZÖVEGGONDOZÓ BIZOTTSÁGA (szerk.): *Deuterokanonikus bibliai könyvek. A Septuaginta alapján*, Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2004.

MICHAELIS, W.: λευκός, in: Kittel, G.: *Theological Dictionary of the New Testament* (eredeti címe: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*), Volume 4., WM. B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 1977. 241-250.

MICHAELIS, W.: λευκός, in: Kittel, G.: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Band 4., Stuttgart, Kohlhammer, 1990. 247-256.

MOUNCE, R. H.: *The Book of Revelation* (The New International Commentary on the New Testament), Michigan, WM. B. Eerdmans, Publishing Company, 1977.

NAGY, A.: Ruha, in: Bartha, T. (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 2. kötet, Budapest, Magyar Református Egyház Kálvin János Kiadója, 1995. 445-446.

NICKELSBURG, G. W. E.: *Jewish Literature between the Bible and the Mishna. A Historical and Literary Introduction*, Mineapolis, Fortress Press, 2005.

OSBORNE, G. R.: *Revelation* (Baker Exegetical Commentary on the New Testament), Michigan, Grand Rapids, 2002.

RAD, G. VON: *Genesis* (Eredeti címe: *Das erste Buch Mose: Genesis; The Old Testament Library*), Philadelphia, Westminster Press, 1952.

RAVASZ, L.: *Az Újszövetség magyarázata II. Pál apostol levelei. A Zsidókhöz írt levél. A „közönséges” levelek. Jelenések könyve*. Budapest, A Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1991.

RÓZSA, H.: *Kezdetkor teremtette Isten, A bibliai őstörténet magyarázata (Ter 1-11.)*, (A Biblia világa), Budapest, Jel Kiadó, 1997.

SCHREINER, T., R.: *New Testament Theology. Magnifying God in Christ*, Nottingham, APOLLOS, 2008.

SKINNER, J.: *Genesis*, Edinburgh, T & T Clark, 1930.

SPEISER, E. A.: *Genesis. Introduction, Translation, and Notes* (The Anchor Bible), New York, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, 1964.

SWETE, H. B.: *The Apocalypse of St John. The Greek Text with Introduction, Notes and Indices*, Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1951.

TAKÁCS, GY.: *A Jelenések könyve. Exegézis*, Győr, Paulus Hungarus – Kairosz, 2000.

THOMPSON, J. A.: *Handbook of Life in Bible Times. People at home, costumes, clothes, food, industry, writing, games, health, warfare, religion*, Leicester, Inter-Varsity Press, 1986.

TÓTH, K.: Mózes első könyve. Genezis in: Bartha, T. (szerk.): *Jubileumi Kommentár. A Szentírás magyarázata*, Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1968.

WEINFELD, M.: כְּבוֹד, in: in: Botterweck, G. J. – Ringgren, H. – Fabry, H.-J.: *Theological Dictionary of the Old Testament* (Eredeti címe: Theologisches Wörterbuch zum alten Testament, Band 4. 1982.1984), Volume 7., Michigan, WM. B. Eerdmans Publishing Company, 1995. 22-38.

WESTERMANN, C.: *Genesis*, Band 1., Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1974.

WESTERMANN, C.: *Schöpfung*, Stuttgart, Kreuz-Verlag, 1971.

WILCOCK, M.: *The Message of Revelation. I Saw Heaven Opened* (BST), Leicester, InterVarsity Press, 1975.

WINTER, B. W.: You were what you wore in Roman Law: Deciphering the dress codes of 1 Timothy 2:9-15, *Whitefield Briefing*, 8/4 (2003), Cambridge, Whitefield Institute. elérhető: <http://klice.co.uk/uploads/whitfield/Vol%208.4%20Winters.pdf>, letöltés dátuma: 2012. 11.05. 17:01

## FÜGGELÉK

### 1. számú melléklet

„Amikor fölment Mózes a hegyre, felhő borította be a hegyet, mert az Úr **dicsősége** ereszkedett rá a Sínai-hegyre. Már hat napja borította be azt a felhő, és a hetedik napon kiáltott Isten Mózesnek a felhő közepéből. Az Úr **dicsőségének** látványa olyannak tűnt Izráel fiainak szemében, mintha emésztő **tűz** lett volna a hegy csúcsán.” (2Móz 24:15-17)

„Mózes és Áron bement a kijelentés sátrába, azután kijöttek, és megáldották a népet. Ekkor megjelent az Úr **dicsősége** az egész nép előtt. **Tűz** jött ki az Úr színe elől, és megemésztette az oltáron lévő égőáldozatot és kövér részeket. Amikor látta ezt a nép, felujjongott, és arcra borult.” (3Móz 9:23-24)

„Ezeket az igéket mondotta el az Úr nektek, az egész gyülekezetnek a hegyen, a **tűz**, a felhő és a homály közül hangos szóval; mást nem mondott. Felírta azokat két kőtáblára, és odaadta nekem. Amikor hallottátok a hangot a sötétségből, a hegy pedig **tűz**ben égett, odajöttetek hozzám törzsfőitekkel és véneitekkel együtt, és ezt mondtátok: Íme, Istenünk, az Úr, megmutatta nekünk **dicsőségét** és nagyságát, hangját is hallottuk a **tűz**ből. A mai napon láttuk, hogy életben maradhat az ember, ha Isten beszél hozzá.” (5Móz 5:22-24)

„Észak felől aranyló szél támad, Isten körül félelmetes **ragyogás**.” (Jób 37:22)

„Ezért az Úr, a Seregek Ura sorvadást bocsát AsszírIA kövéreire, és **dicsősége** alatt **tűz** lobban, lobogó **tűz**. Izráel **Világossága** lesz a **tűz**, és Szentje a **láng**, amely elégeti és megemészti benne egyetlen napon a tövist és a gazt.” (Ézs 10:16-17)

„A fejük fölött levő boltozaton fölül egy **zafírfényű** trónus alakja látszott, a trónus alakja fölött pedig emberhez hasonló alak látszott. **Ezüstösen csillogónak** láttam: derekától fölfelé úgy látszott, mintha **tűz** fogná körül, derekától lefelé pedig úgy láttam, mintha **fényözön** venné

körül. A körülötte levő **fényzőn** olyannak látszott, mint a szivárvány, amely a felhőkön szokott lenni esős napokon. Ilyen volt az Úr **dicsőségének** a látványa.” (Ez 1:26-28)

„Akkor az Úr dicsősége fölemelkedett a kerúbról, a templom küszöbénél. A templom megtelt felhővel, az udvar pedig megtelt az Úr **dicsőségének fényével**.” (Ez 10:4)

„És íme, Izráel Istenének a **dicsősége** közeledett kelet felől; zúgása olyan volt, mint a nagy vizek zúgása, a föld pedig **ragyogott dicsőségétől**.” (Ez 43:2)

„Témán felől jön az Isten, Párán hegyéről a Szent. (Szela.) Fensége beborítja az eget, **dicsőségével** megtelik a föld. **Ragyogása** maga a **világosság, fénysugarak** villognak mellette: abban rejtőzik ereje.” (Hab 3:3-4)

„Az Úr angyala megjelent nekik, **körülragyogta** őket az Úr **dicsősége**, és nagy félelem vett erőt rajtuk.” (Lk 2:9)

„Mivel pedig annak a **fényességnek** a **ragyogása** miatt nem láttam, a velem levők kézen fogva vezettek; úgy mentem be Damaszkuszba.” (ApCsel 22:11)

„Ezeknek a gondolkozását e világ istene megvakította, mert hitetlenek, és így nem látják meg a Krisztus **dicsőségéről** szóló evangélium **világosságát**, aki az Isten képmása.” (2Kor 4:4)

## 2. számú melléklet

„Minél többen lettek, annál többet vétkeztek ellenem, de **dicsőségüket gyalázatra fordítom**.” (Hós 4:7)

„**Szégyen** fog eltölteni **dicsőség** helyett, neked is innod kell majd, támolyogni fogsz, amikor neked nyújtja az Úr jobbja a poharat, és **szégyen** borítja **dicsőségedet**.” (Hab 2:16)

„**dicsőségben és gyalázatban**, rossz hírben és jó hírben, mint ámitók és igazak” (2Kor 6:8)

*„az ő végük kárhozat, a hasuk az istenük, és azzal **dicsekszenek**, ami a **gyalázatuk**, mert földi dolgokkal törődnek.”* (Fil 3:19)

*„**mindenki vétkezett, és hijával van Isten dicsőségének**”* (Róm 3:23)

### 3. számú melléklet

*„Tanácsoddal vezetsz engem, és végül dicsőségedbe fogadsz.”* (Zsolt 73:24)

*„Mert nap és pajzs az Úr, kegyelmet és dicsőséget ad az Isten. Nem vonja meg javait az Úr azoktól, akik feddhetetlenül élnek.”* (Zsolt 84:12)

*„Elmondják, hogy országod milyen dicsőséges, és beszélnek hatalmadról, megismertette az emberekkel az Úr hatalmas tetteit, országa ragyogó dicsőségét. Országod örökkévaló ország, uralkodásod nemzedékről nemzedékre tart.”* (Zsolt 145:11-13)

*„Megnöveli népe hatalmát, dicsővé teszi minden hívét, Izráel fiait, a hozzá közel álló népet. Dicsérjétek az Urat!”* (Zsolt 148:14)

*„Akkor szentnek mondják majd azt, aki megmarad a Sionon, és életben marad Jeruzsálemben, aki csak föl van írva az élők közé a jeruzsálemiek közül. Ha lemossa az Úr Sion leányának a szennyét, és leöblíti Jeruzsálem vérét ítélő lelkével, akkor teremti az Úr a Sion-hegy egész területe és a gyülekezet fölött nappal felhőt és ködöt, éjjel pedig lángoló tűz fényét. Mindezek fölött az Úr dicsősége lesz az oltalom.”* (Ézs 4:3-5)

*„Én azt a dicsőséget, amelyet nekem adtál, nekik adtam, hogy egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk.”* (Jn 17:22)

*„Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál, azok is ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák az én dicsőségemet, amelyet nekem adtál, mert szerettél engem már a világ kezdete előtt.”* (Jn 17:24)

*„Őáltala kaptuk hitben szabad utat a kegyelemhez, amelyben vagyunk, és dicsekszünk azzal a reménységgel is, hogy részesülünk az Isten dicsőségében.”* (Róm 5:2)

*„hogy a teremtett világ maga is meg fog szabadulni a romlandóság szolgaságából Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára.”* (Róm 8:21)

*„Vannak mennyei testek, és vannak földi testek, de más a mennyeiek fényessége, és más a földieké. Más a nap fényessége, más a hold fényessége, és más a csillagok fényessége: mert egyik csillag fényességben különbözik a másik csillagtól. Így van a halottak feltámadása is. Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik romolhatatlanságban; elvettetik gyalázatban, feltámasztatik dicsőségben; elvettetik erőtlenségben, feltámasztatik erőben.”* (1Kor 15:40-43)

*„Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át, az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre”* (2Kor 3:18)

*„Férfiak! Úgy szeressétek feleségeket, ahogyan Krisztus is szerette az egyházat, és önmagát adta érte, hogy víz fürdőjével az ige által megtisztítva megszentelje, így állítsa maga elé az egyházat dicsőségben, hogy ne legyen rajta folt, vagy ránc, vagy bármi hasonló, hanem, hogy szent és feddhetetlen legyen.”* (Ef 5:25-27)

*„aki az ő dicsőséges testéhez hasonlóvá változtatja a mi gyarló testünket, azzal az erővel, amellyel maga alá vethet mindeneket.”* (Fil 3:21)

*„Mikor Krisztus, a mi életünk megjelenik, akkor vele együtt ti is megjelentek dicsőségben.”* (Kol 3:4)

*„intettünk és buzdítottunk, és kérve kértünk titeket: éljete Istenhez méltó módon, aki az ő országába és dicsőségébe hív titeket.”* (1Thesz 2:12)

*„Erre hívott el titeket a mi evangéliumunk által, hogy így részesüljete a mi Urunk Jézus Krisztus dicsőségében.”* (2Thesz 2:14)

*„Ezért tehát mindent elviselek a választottakért, hogy ők is elnyerjék a Krisztus Jézusban való üdvösséget örök dicsőséggel.”*

*(2Tim 2:10)*

*„Benne volt az Isten dicsősége; ragyogása hasonló volt a legdrágább kőhöz, a kristályfényű jáspishoz,”*

*(Jel 21:11)*

*„Nem láttam templomot a városban, mert az Úr, a mindenható Isten és a Bárány annak temploma. Napra sincs szüksége a városnak, sem holdra, hogy világítsanak neki, mert az Isten dicsősége világosította meg, és lámpása a Bárány: a népek az ő világosságában fognak járni, és a föld királyai oda viszik be dicsőségüket.”*

*(Jel 21:22-24)*